
**YMPÄRISTÖVASTUU FORSSAN SEUDUN
ELINTARVIKEYRITYKSISSÄ**

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö
Kestävän kehityksen koulutusohjelma

Forssa, 22.3.2013

Outi Rekola

FORSSA
Kestävän kehityksen koulutusohjelma

Tekijä	Outi Rekola	Vuosi 2013
Työn nimi	Ympäristövastuu Forssan seudun elintarvikeyrityksissä	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Forssan Seudun Kehittämiskeskus Oy, joka kehittää Forssan seudun aluetta erilaisten hankkeiden, markkinoinnin ja elinkeinoelämän neuvonnan avulla. Opinnäytetyö toteutettiin FORTE-hankkeen puitteissa. Hankkeen tarkoituksena on edistää Forssan seudun toimialakehittämistä. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää ympäristövastuullisuuden tämänhetkinen tila Forssan seudun elintarvikealan yrityksissä.

Tutkimuksessa hyödynnettiin määrällisiä menetelmiä. Pää tutkimusmetodina oli puolistrukturoitu kyselylomake, jonka avulla yrityksiä haastatettiin, joko kasvotusten tai puhelimitse, loka-joulukuussa 2012. Tutkimuksessa mukana olleet yritykset olivat mikroyrityksiä sekä pieniä ja keskisuuria yrityksiä.

Teoriaosuudessa perehdytään ympäristövastuullisuuteen, sen mittaamiseen ja kehittämiseen liittyviin keinoihin sekä erilaisiin ympäristöjärjestelmiin ja niiden hyötyihin. Lisäksi tutustutaan myös yleisesti vastuulliseen yritystoimintaan ja sen osa-alueisiin.

Tutkimuksen perusteella näyttää siltä, että ympäristövastuullisuutta pidetään tärkeänä asiana ja suurin osa yrityksistä mieltää sen kilpailueduksi. Käytännössä toiminnan ympäristövastuullisuudessa olisi kuitenkin vielä parantamisen varaa. Erityisesti pk-yritysten ympäristövastuullisuuden parantamiseksi, kannattaisi pyrkiä markkinoimaan erilaisia kevennettyjä ympäristöjärjestelmiä ja pk-yritysten ympäristövastuullisuuden parantamiseen kehitettyjä työkaluja.

Avainsanat ympäristövastuu, vastuullinen yritystoiminta, ympäristöjärjestelmät, yhteiskuntavastuu, pk-yritykset

Sivut 50 s. + liitteet 3 s.

Forssa
Degree Programme in Sustainable Development

Author Outi Rekola **Year** 2013

Subject of Bachelor's thesis Environmental responsibility in the Forssa region's food enterprises

ABSTRACT

This Bachelor's Thesis was commissioned by Forssa Region Development Centre Ltd which develops the Forssa region through different projects, marketing and providing guidance for the business life. This thesis is a part of the FORTE-project which aims to develop the branches of industries in the Forssa region. The aim of this Bachelor's Thesis was to find out the current state of environmental responsibility in the Forssa region's food industry enterprises.

This research takes advantage of quantitative methods. The main research method was a semi-structured questionnaire which was used to interview the companies either face to face or by telephone. The interviews were carried out from October to December in 2012. The companies in the research were mainly micro-enterprises and small and medium-sized enterprises.

The review of the literature focuses on environmental responsibility, in the ways to measure and develop it and to environmental management systems and their advantages. Additionally it also deals with responsible entrepreneurship and its sections in general.

According to the survey it seems that environmental responsibility is considered as an important thing and most of the companies regard it as a competitive advantage. However, in practice there would seem to be need for improvements. Especially to improve the environmental responsibility of small and medium-sized enterprises, it would be a good idea to market different kinds of lightened environmental management systems and tools that have been specially planned to improve the environmental responsibility of small and medium-sized enterprises.

Keywords environmental responsibility, corporate responsibility, responsible entrepreneurship, environmental management system, small and medium-sized enterprises

Pages 50 p. + appendices 3 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	LAINSÄÄDÄNTÖ.....	2
2.1	Ympäristönsuojelulaki	2
2.2	Jätelaki.....	3
3	VASTUULLINEN YRITYSTOIMINTA	6
3.1	Taloudellinen vastuu	7
3.2	Sosiaalinen vastuu	8
4	YMPÄRISTÖVASTUU	10
4.1	Ympäristövastuullisuuden kehittäminen	10
4.1.1	Materiaalit.....	11
4.1.2	Sähkö	11
4.1.3	Kuljetukset ja liikenne	12
4.2	Raportointi.....	13
4.2.1	Pk-yrityksen raportoinnin apuvälineet	14
4.2.2	Raportointi sidosryhmäviestinnässä	14
4.2.3	GRI-ohjeisto raportoinnin apuna	14
4.2.4	Raportoinnin kustannukset ja kritiikki	15
4.3	Ympäristövastuullisuuden työkalut ja mittarit	15
4.3.1	Työkalut.....	15
4.3.2	Mittarit.....	16
5	YMPÄRISTÖJÄRJESTELMÄT JA YMPÄRISTÖJOHTAMINEN	18
5.1	ISO 14001 ja ISO 9001	20
5.2	EMAS-ympäristöjärjestelmä.....	20
5.3	Ympäristömerkit.....	21
5.3.1	Pohjoismainen ympäristömerkki eli Joutsenmerkki.....	21
5.3.2	Euroopan Unionin ympäristömerkki eli EU-kukka.....	22
5.3.3	Energiamerkintä	23
5.3.4	Ekoenergia-merkki	23
5.4	Kevennetyt ympäristöjärjestelmät.....	24
6	SUOMEN YRITYSKANTA JA ELINTARVIKEALAN YRITYKSET	26
7	TOIMEKSIANTAJAN ESITTELY	27
8	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA TUTKIMUSMENETELMÄT	28
8.1	Tutkimuksen tarkoitus.....	28
8.2	Tutkimusmenetelmät.....	28
8.3	Työn rajaus.....	29
9	TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	30
9.1	Strategiat ja standardit.....	30
9.2	Raaka-aineet ja logistiikka	32

9.3	Alihankkijat ja kilpailutus	33
9.4	Jätteet ja kierrätys	34
9.5	Energia	37
9.6	Vedenkulutus.....	39
9.7	Raportointi ja sidosryhmille viestiminen	40
10	JOHTOPÄÄTÖKSET	44
11	POHDINTA JA JATKOTOIMET	46
	LÄHTEET	47

Liite 1 Kyselylomake

1 JOHDANTO

Ympäristövastuullisuutta vaaditaan yrityksiltä enenevässä määrin. Suuret yritykset vaativat alihankkijoiltaan yhä enemmän ja kansainväliset tavoitteet ja päätökset velvoittavat koko Suomen yritystoimintaa. Tämän vuoksi jokaisen yrityksen tulisi olla tietoinen siitä, mitä siltä vaaditaan ympäristövastuullisuuteen liittyen, mitä se voi asian eteen tehdä sekä mitä hyötyjä ympäristövastuullisesta toiminnasta on. Ympäristövastuullisuuden lisäksi vastuulliseen yritystoimintaan kuuluu myös sosiaalisten ja taloudellisten asioiden huomiointi. Varsinkaan ilman taloudellisen vastuullisuuden huomioimista yritys ei voi kehittää muita osa-alueitaan.

Opinnäytetyössä käsitellään ympäristönsuojelu- ja jätelakia yritystoiminnan näkökulmasta. Työssä avataan vastuullisen yritystoiminnan osa-alueita, syvennyttään ympäristövastuullisuuteen, sen kehittämiseen, raportointiin, mittaamiseen sekä niihin tarvittaviin työkaluihin. Työssä käsitellään myös ympäristöjärjestelmiä, niiden käyttöönottoa ja käyttöä sekä hyötyjä. Lisäksi kerrotaan lyhyesti Suomen yrityskannasta ja elintarvikealan yrityksistä. Koska tutkimuksessa mukana olleet yritykset olivat pääosin mikroyrityksiä ja pieniä ja keskisuuria yrityksiä, työssä esitellään myös pk-yrityksen raportointiin kehitettyjä työkaluja sekä niille soveltuvia kevennettyjä ympäristöjärjestelmiä.

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimii Forssan Seudun Kehittämiskeskus Oy, FSJK. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää ympäristövastuullisuuden tila Forssan seudun elintarvikeyrityksissä. Tutkimuksen tuloksia on tarkoitus käyttää myöhemmin apuna Forssan seudun yritysten ympäristövastuullisuuden parantamiseen. Tutkimusmetodina käytettiin haastattelututkimusta puolistrukturoitua kyselylomaketta avuksi käyttäen. Kyselyn tulosten havainnollistamisen apuna on käytetty erilaisia kuvioita ja tulokset on analysoitu SPSS-tilastoanalyysiohjelman avulla.

2 LAINSÄÄDÄNTÖ

Lainsäädäntö luo yritystoiminnalle viitekehyksen, jonka puitteissa sen tulee toimia. Velvoitteita yrityksille luovat EU:n ja Suomen lainsäädäntö, kunnalliset määräykset ja säännöt sekä erilaiset yrityksen toimintaan liittyvät luvat ja sopimukset. Yrityksen tulisi olla tietoinen lainsäädännöstä ja sen muutoksista. Tämän vuoksi yrityksellä pitää olla nimettynä henkilö, joka seuraa lainsäädäntöä ja siinä tapahtuvia muutoksia sekä ilmoittaa muutoksista kaikille, joita ne koskevat. Lainsäädännön muutoksia seuraamalla voidaan varautua esimerkiksi tuleviin lainsäädännön kiristymisiin suuria investointeja tehdessä. Lainsäädännön muutoksia voidaan pyrkiä ennustamaan seuraamalla EU-direktiivejä, sillä niiden vaatimukset siirretään jollain aikavälillä myös paikalliseen lainsäädäntöön.

Kunta voi säätää lakia ja asetusta täydentäviä, selventäviä ja konkretisoivia kunnallisia määräyksiä. Ympäristönsuojelumääräysten lisäksi yritysten toimintaa säätelevät erityisesti jätehuoltomääräykset ja terveydensuojelujärjestys. (Lahtela 2006, 200–201.)

Ympäristölainsäädäntö toimii lähtökohtana ympäristöasioiden huomioimiselle. Ympäristölainsäädäntöön kuuluu lakeja koskien muun muassa jätehuoltoa, ilmansuojelua, melua, maan käyttöä, kemikaaleja, luonnonsuojelua ja ympäristövaikutusten arviointia. (Rohweder 2004, 100.)

2.1 Ympäristönsuojelulaki

Ympäristönsuojelulain ja -asetuksen keskeisiä tavoitteita ovat ympäristön pilaantumisen ja jätteiden synnyn ehkäisy, jätteiden haitallisten vaikutusten pienentäminen, pilaantumisen vahinkojen pienentäminen, luonnonvarojen kestävä käytön varmistaminen, ympäristön turvaaminen, ilmastonmuutoksen torjuminen ja kestävä kehityksen tukeminen (Lahtela 2006, 192–193; YSL 1§). Lakia sovelletaan kaikkeen jätettä synnyttävään tai ympäristön pilaantumista aiheuttavaan tai mahdollisesti aiheuttavaan toimintaan (YSL 2§).

Ympäristönsuojelulaki asettaa yrityksille velvollisuuksia pilaantumisen torjuntaan ja selvilläoloon liittyen. Pilaantumisen torjuntavelvollisuudella tarkoitetaan, että yrityksen on ryhdyttävä heti toimenpiteisiin pilaantumisen ehkäisemiseksi, mikäli sen toiminnasta syntyy tai on vaarana syntyä ympäristön pilaantumista. Jos pilaantumista on jo ehtinyt tapahtua, tulee se rajata mahdollisimman pieneksi. (YSL 5§.) Ympäristönsuojeluasetuksessa annetaan lisäksi tarkempia säädöksiä tietyille toimialoille ja toimintoille, jotta ympäristön pilaantumisen vaaraa saataisiin vähennettyä (YSL 12§). Valtioneuvoston asetuksella on annettu tarkempia säädöksiä myös moniin muihin asioihin kuten maan ja mahdollisesti haitallisten aineiden käyttöön liittyen. Selvilläolovelvollisuudella tarkoitetaan, että yrityksen tulee olla tietoinen toimintansa ympäristövaikutuksista ja siihen liittyvistä riskeistä sekä mahdollisuuksista niiden pienentämiseen (Lahtela 2006, 192–193; YSL 5§).

Ympäristönsuojeluun liittyviä periaatteita ovat muun muassa varovaisuusperiaate ja aiheuttamisperiaate. Varovaisuusperiaate tarkoittaa, että ympäristölle aiheutuvat haitat tulee ehkäistä jo ennen toiminnan ja haittojen varman yhteyden osoittamista. Aiheuttamisperiaate on kansainvälisesti hyväksytty periaate, jonka mukaan aiheuttaja maksaa vahinkojen korjauksen sekä ennaltaehkäisyn. (Lahtela 2006, 185–186.)

Kaikkeen pilaantumisen vaaraa aiheuttavaan toimintaan tulee hakea ympäristölupaa. Näitä toimintoja selvitetään yksityiskohtaisemmin ympäristönsuojelulaissa ja -asetuksessa. (Lahtela 2006, 192–193.) Lisäksi yritys on ilmoitusvelvollinen, mikäli sen jostakin toiminnasta syntyy häiritsevää tilapäistä haittaa, kuten melua tai tärinää (YSL 60§).

Maaperän ja pohjaveden pilaamiselle on asetettu ehdoton pilaamiskielto. Tämän vuoksi valvontaviranomaiselle tulee ilmoittaa, jos maahan tai pohjaveteen pääsee jotakin pilaantumista aiheuttavaa ainetta. Mikäli pilaantumista maaperälle tai pohjavedelle yrityksen toiminnasta jostain syystä aiheutuu, on yritys velvollinen huolehtimaan niiden puhdistamisesta. Puhdistaminen tulee tehdä siten, että sen jälkeen maaperästä tai pohjavedestä ei enää synny haittaa ympäristölle tai terveydelle. Mikäli pilaantumisen aiheuttajaa ei saada selville, tulee alueen haltijan huolehtia maaperän puhdistamisesta ja myös pohjaveden puhdistamisesta, mikäli maaperän pilaantuminen on sen aiheuttanut. Jos haltijaa ei kuitenkaan voida tähän velvoittaa, tulee kunnan huolehtia maaperän puhdistamisesta. (YSL 75–76 §.)

Myös merkittävän vesistön pilaantumisen tai luontovahingon sattumisesta tai uhasta tulee ilmoittaa välittömästi. Tämä tapahtuma tulee ilmoittaa elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselle ja sen aiheuttajan tulee huolehtia vahingon korjaamisesta. (YSL 84 a §; YSL 84 c §.)

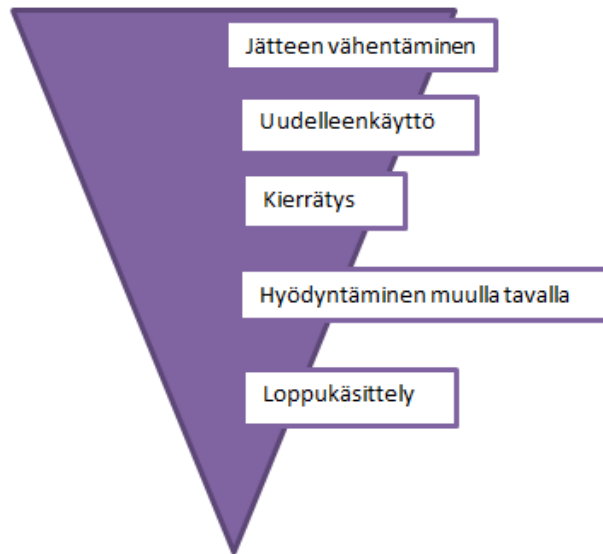
2.2 Jätelaki

Jätelainsäädäntö antaa toiminnalle kehykset ja suuntaviivat kunnan jätehuoltomääräysten tarkentaessa määräyksiä muun muassa jäteastioiden, kuljetusten ja lajittelun osalta (Asikainen 2006, 97). Jätelain tavoitteena on estää jätteistä ja jätehuollosta aiheutuvaa vaaraa sekä vähentää jätteen määrää ja haitallisuutta. Tavoitteisiin kuuluu myös toimiva jätehuolto, roskaantumisen estäminen ja luonnonvarojen kestävä käytön edistäminen. Jätelain soveltamisalaan kuuluvat kaikki jätettä synnyttävät tuotteet ja toiminnot. (JäteL 1–2§.)

Jätteestä puhuttaessa on tärkeää tietää, mitä sillä itse asiassa tarkoitetaan. Jätelain 5 § määrittelee jätteeksi aineen tai esineen, joka on poistettu, aiotaan poistaa tai pitää poistaa käytöstä.

Jätedirektiivillä (2008/98/EY) on vahvistettu viisiportainen jätehierarkia, joka asettaa tärkeysjärjestykseen jätteiden käsittelytavat. Jättehierarkian mukaan tärkeimmällä sijalla on syntyvän jätteen vähentäminen. Mikäli jätettä kuitenkin syntyy, tulee se pyrkiä käyttämään uudelleen. Jos uudelleenkäyttö ei onnistu, tulee jäte kierrättää. Kierrättämisen ollessa mahdotonta, tulee jäte hyödyntää uudelleen muulla tavalla. Tähän luetaan myös

hyödyntäminen energiana. Jos mikään edellä mainituista ei onnistu, viimeisenä keinona on jätteen loppukäsittely, mikä käytännössä tarkoittaa kaatopaikalla sijoittamista. (JäteL 8§; Suomen ympäristökeskus 2011.) Jätelain mukainen jätehierarkia on myös esitettyä kuviossa 1.

Kuvio 1. Jättehierarkia jätelain mukaan.

Sekä tuotteen valmistajan että käyttäjän tulee noudattaa jätehierarkiaa. Tuotteen valmistajan tulee siis huomioida tuotetta valmistaessaan muun muassa raaka-aineiden säästeliäs käyttö, tuotteen kestävyys ja uudelleenkäytettävyyden sekä se, että tuotetta ei pakata turhaan. (JäteL 9§.)

Kunta huolehtii asumisessa ja julkishallinnossa syntyvien jätteiden jäte-kuljetuksista, lukuun ottamatta vaarallisia jätteitä, mutta muuten jätehuollon kustannuksista huolehtiminen kuuluu aiheuttamisperiaatteen mukaisesti jätteen tuottajalle (JäteL 37§). Kunta perii järjestämästään jätehuollosta jätemaksua kattaakseen siitä aiheutuvat kulut. Mahdollisuuksien mukaan jätemaksulla kannustetaan jätteen määrän ja haitallisuuden vähentämiseen, sillä jätemaksun suuruuden perusteina ovat muun muassa jätteen laji, laatu, määrä ja noutokerrat. (JäteL 78–79§.)

Yleinen roskaamiskielto sitoo sekä yrityksiä että yksityisiä henkilöitä. Sen mukaan jätettä, konetta tai muuta esinettä ei saa jättää ympäristöön siten, että se aiheuttaa maiseman rumentumista, epäsiisteyttä tai vaaraa. Roskaajan on siivottava roskaamansa alue. (JäteL 72–73§.)

Yrityksen omistajan tulee olla tietoinen toiminnassaan syntyvän jätteen määrästä, laadusta ja ympäristövaikutuksista. Sen vastuulla on myös huolehtia jätteen haitattomuudesta sekä jätehuollon järjestämisestä. (Asiakain 2006, 97–99; JäteL 12§.)

Ennen ongelmajätteeksi kutsutulla vaarallisella jätteellä tarkoitetaan jätettä, joka aiheuttaa vaaraa ympäristölle tai ihmiselle. Vaarallisia jätteitä ovat esimerkiksi lääkejätteet, kannettavat akut, liimat, lakat ja liuottimet. Kotitalouksissa syntyvät vaaralliset jätteet voidaan viedä keräykseen ilmaiseksi.

si. Yrityksiltä peritään kuitenkin maksua ja niiden kuljetukseen tulee käyttää kuljetusyritystä, jolla on siihen sopivat luvat. Pieniä määriä yritysten vaarallisia jätteitä voi viedä kunnan jätelaitokselle. (JäteL 6§; Tietoa yrityksille toimialoittain n.d.; Mikä on vaarallinen jäte? n.d.) Yritysten tulee pakata ja merkitä vaaralliset jätteet asianmukaisesti, jotta ne voidaan helposti tunnistaa. Vaarallisia jätteitä ei myöskään saa laimentaa tai sekoittaa keskenään tai muiden jätteiden kanssa ellei siihen ole ympäristölupaa. (JäteL 16–17§.)

3 VASTUULLINEN YRITYSTOIMINTA

Vastuullinen yritystoiminta tarkoittaa sitä, että yritys on tietoinen toimintaympäristöönsä aiheuttamistaan taloudellisista, sosiaalisista ja ekologisista vaikutuksista ja pyrkii vähentämään niiden negatiivisuutta. Vastuullisen yritystoiminnan yhteydessä puhutaan usein myös yhteiskuntavastuusta. Tätä termiä käytetään kuitenkin hieman vaihteleviin tarkoituksiin. Osa yrityksistä tarkoittaa tällä termillä kestävän kehityksen kaikkia ulottuvuuksia, kun taas osa yrityksistä rajaa sen ainoastaan sosiaaliseen tai sosiaaliseen ja ekologiseen ulottuvuuteen jättäen taloudellisen ulottuvuuden rajauksen ulkopuolelle. (Rohweder 2004, 77.)

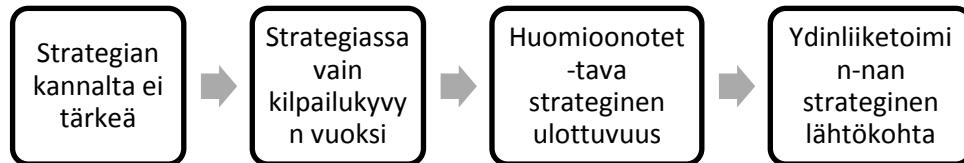
Suhtautuminen yritysvastuuseen on muuttunut viime vuosien aikana, ja tulee yhä muuttumaan tulevaisuudessa, reaktiivisesta proaktiiviseksi. Aiemmin yritysvastuu on nähty hidasteena ja rajoittavana tekijänä ja sen on ajateltu olevan lähinnä lainsäädäntöön reagoimista. Nykyään yritysvastuu koetaan investointina tulevaisuuteen ja sen eri aloilla nähdään liiketoimintamahdollisuuksia muun muassa uusien innovaatioiden kehittämisen muodossa. Vaikka uusien innovaatioiden kehittämisestä aiheutuukin kustannuksia, kokevat yritykset, että ne maksavat itsensä takaisin kohtuullisessa ajassa. (Harmaala & Jallinoja 2012, 83.)

Myös Suomen hallitus on kiinnittänyt runsaasti huomiota asiaan ja sen 22.11.2012 hyväksymästä yhteiskuntavastuun periaatepäätöksestä selviää, että tavoitteena on nostaa Suomi yhteiskuntavastuun edelläkävijäksi. Tämä tarkoittaa yritysten kannalta erityisesti sitä, että vastuullisuuden merkitys tulee kasvamaan ja niiden tulisi entistä enemmän arvioida oman toimintansa yhteiskunnallisia vaikutuksia. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012.)

Vastuullisuus lähtee lainsäädännön noudattamisesta, jonka jälkeen sitä voidaan alkaa kohottamaan sen ylittäväksi. Tärkein ajatus vastuullisuudessa on, että se otetaan huomioon yrityksen toiminnassa ja toimintatavoissa siten, että yrityksen toiminta ja toimintatavat ovat kestäviä sekä pitkällä että lyhyellä aikavälillä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2009, 5.) Lainsäädännön lisäksi vastuullisuuden laajuuteen ja sisältöön vaikuttavat yrityksen omat arvot sekä sen sidosryhmien vaatimukset ja odotukset. Myös yrityksen toimintaympäristöllä on vaikutusta vastuullisuuden sisältöön ja painotuksiin. Vastuullisuuden tarpeet ovat usein hyvin erilaiset eri yritysten välillä sekä maittain. (Elinkeinoelämän Keskusliitto 2006, 4.) Jo eri maiden toisistaan poikkeavat lainsäädännöt aiheuttavat sen, että kansainvälisesti toimivien yritysten on huomioitava asioita paljon laajemmin kuin esimerkiksi pelkästään Suomessa toimivien pk-yritysten (Harmaala & Jallinoja 2012, 58).

Yrityksen suhtautuminen kestävään kehitykseen ja tätä kautta vastuulliseen yritystoimintaan on aina strateginen valinta. Eräs tapa luokitella yritykset onkin jakaa ne neljään eri näkökulmaan sen mukaan, miten yritykset toimivat yhteiskuntavastuullisuuteen liittyvissä asioissa. Ensimmäisessä näkökulmassa kestävää kehitystä ei pidetä strategian kannalta tärkeänä, ja tällöin tehdään vain ne vastuullisuuden asiat, jotka on pakko tehdä. Toisessa näkökulmassa kestävä kehitys on strategiassa kilpailukyvyyn vuoksi.

Tähän kannustimena ovat usein sidosryhmien toiveet ja halu ottaa ne huomioon. Kolmannen ja neljännen näkökulman yrityksiä kutsutaan eettisen vastuun noudattamiseen pyrkiviksi yrityksiksi. Kolmannessa näkökulmassa kestävä kehitys on osana liiketoimintaa ja päätöksentekoa eli sitä pidetään huomioonotettavana strategisena ulottuvuutena. Neljännessä näkökulmassa kestävä kehitys on ydinliiketoiminnan strateginen lähtökohta ja se otetaan huomioon kaikessa toiminnassa. Käytännössä tällaisia yrityksiä on tällä hetkellä kuitenkin hyvin vähän ja yleensä ne toimivat ympäristönsuojelun parissa. Yllä mainitut jaottelut on nähtävissä kuviossa 2. (Rohweder 2004, 130–132.)

Kuvio 2. Yritysten ryhmittäminen neljään ryhmään kestävän kehityksen huomioimisessa strategiassa Rohwederin (2004, 131) mukaan.

Vastuullinen yritystoiminta voidaan jakaa kolmeen osa-alueeseen, joihin jokaiseen tulee kiinnittää huomiota. Nämä osa-alueet ovat taloudellinen, sosiaalinen ja ympäristövastuu.

3.1 Taloudellinen vastuu

Taloudellisella vastuulla tarkoitetaan yrityksen vastuuta sen toimien taloudellisista vaikutuksista. Kaikki yrityksen investoinnit, ostot ja hankkeet vaikuttavat sitä ympäröivään alueeseen. Menestyvät yritykset luovat kotimaalle mahdollisuudet taloudelliselle kasvulle ja asukkaiden hyvinvoinnille. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2009, 5.)

Yrityksen taloudellinen vastuu voidaan jakaa välittömiin ja välillisiin vastuisiin. Välittömiksi vastuiksi lasketaan yrityksen suorista rahavirroista, kuten palkoista ja veroista, syntyvät vaikutukset. Välilliseen vastuuseen luetaan sen sijaan ympäröiviin yrityksiin ja kansantalouteen aiheutuvat vaikutukset. Näitä vaikutuksia aiheuttavat kaikki yrityksen osto- ja investointipäätökset sekä myös päätökset siitä, minne toimintoja sijoitetaan. (Rohweder 2004, 97–98.) Yrityksen hankinnat ovat suuressa merkityksessä, sillä tekemällä hankintoja alueella sijaitsevilta toimijoilta tukee yritys myös muiden paikallisten yritysten toimintaa. Yritys vaikuttaa siis myös muiden yritysten taloudelliseen tilanteeseen ja välillisesti heidän työntekijöihinsä.

Uutisointi yritysten taloudelliseen vastuuseen liittyvistä asioista on kasvanut ja perinteisiä keinoja pyrkiä vain taloudellisiin voittoihin on alettu kyseenalaistaa. Yhä useampi sidosryhmä on sillä kannalla, että jo pelkästään yrityksen jatkuvuuden turvaamiseksi, toiminnan ei enää pitäisi perustua pelkästään mahdollisimman suuren taloudellisen voiton tavoitteluun, vaan myös sosiaaliset ja ekologiset asiat tulisi nostaa esiin. Taloudellisia voitto-

ja ei siis pidä pyrkiä saavuttamaan eettisyyden kustannuksella. (Rohweder 2004, 98–99.)

Yritysten taloudellisen vastuun esittämisen perustana on tilinteko- ja raportointivelvollisuus. Perinteisten tilintekoraporttien rinnalle on noussut kolmoistilinpäätös, jossa sosiaaliset ja ympäristölliset seikat nostetaan taloudellisten asioiden rinnalle. Kolmoistilinpäätöksen tarkoituksena on edistää sitä, että yritystoiminnassa huomioidaan kaikki nämä seikat. Vaikeuksia aiheuttaa kuitenkin se, että ympäristöllisiä ja sosiaalisia seikkoja on edelleen hankala taloudellistaa ja täten mitata samalla tavalla. (Rohweder 2004, 98–99.)

Investointeja tehdessä yrityksen tulee miettiä niiden lyhyen ja pitkän aikavälin vaikutuksia. Ympäristöasioihin panostaminen ei välttämättä ala tuottaa välittömästi, vaan siihen kuluu aikaa. Yritysvastuun tavoitteena kuitenkin on, että yritys säilyttää toimintakykynsä pitkällä aikavälillä. (Harmaala & Jallinoja 2012, 18.) Tässä mielessä ympäristöasioihin panostamista kannattaa harkita, sillä niiden merkitys tulee kasvamaan tulevaisuudessa entisestään.

Taloudellinen vastuu luo pohjan kaikille muille asioille, sillä vastuullisuuden muita osa-alueita on lähestulkoon mahdoton lähteä parantamaan, mikäli yrityksen talous on huonossa kunnossa (Elinkeinoelämän keskusliitto 2006, 5).

3.2 Sosiaalinen vastuu

Sosiaalinen vastuu on ollut esillä erityisesti monikansallisista yhtiöistä puhuttaessa, sillä kaikissa maissa lainsäädännöllä ei välttämättä ole yhtä suuria vaatimuksia yrityksistä kohtaan kuin Suomessa. Tällöin esimerkiksi lapsityövoiman käyttö mahdollistuu. Yritys voi muun muassa sidosryhmäkeskustelun avulla määrittää, millaisia eettisiä vastuita se noudattaa ulko- ja kotimaassa. (Rohweder 2004, 104–105.) Vaikka lainsäädäntö jossakin maassa sallisi löyhemmät käytännöt, eivät yrityksen sidosryhmät välttämättä hyväksy sitä, että yritys toimii ulkomailla toisella tavalla kuin kotimaassa.

Myös sosiaalinen vastuu voidaan jakaa välittömään ja välilliseen vastuuseen. Välittömään vastuuseen kuuluu asioita, jotka ovat selkeästi itse yritykseen ja sen henkilöstöön, tuotteisiin ja palveluihin liittyviä. Välittömään vastuuseen liittyvät seikat on usein helpompi hahmottaa kuin välilliseen vastuuseen liittyvät. Välillisesti yrityksen sosiaaliset vastuut ulottuvat pitkälle, sillä tähän luetaan yrityksen toiminnan vaikutukset myös yhteistyökumppaneiden henkilöstöön ja raaka-aineen tuottajiin. Yhteiskunnallisesti yrityksen sosiaaliseen vastuuseen luetaan myös esimerkiksi nuorten ja maahanmuuttajien työllistäminen sekä oppisopimukset. (Harmaala & Jallinoja 2012, 20–21.)

Välittömään sosiaaliseen vastuuseen luetaan vastuu yrityksen tuotteista ja palveluista, työntekijöiden hyvinvoinnista ja osaamisesta huolehtiminen sekä työntekijöiden kulttuurin ja arvojen kunnioittaminen. Tuotteissa tulee

siis olla selkeät tuotetiedot, niiden mainonnan tulee olla totuudenmukaista, yrityksen tulee huolehtia tuotteidensa ja palveluidensa terveellisyydestä ja turvallisuudesta ja siitä, että niissä ei käytetä haitallisia aineita. Työntekijöitä pitää muun muassa kouluttaa, huolehtia heidän työkykynsä ylläpitämisestä, työturvallisuudesta, -tyytyväisyydestä ja siitä, että työpaikalla ei esiinny syrjintää. Tasa-arvoisuus pitää huomioida työhönotosta itse työkentelyyn saakka. (Rohweder 2004, 103–104; Työ- ja elinkeinoministeriö 2009, 5.)

Välilliseen vastuuseen kuuluu vuoropuhelu lähialueen asukkaiden, viranomaisten ja päättäjien kanssa, yhteistyö yritysverkostossa sekä yleisten hyvien toimintatapojen noudattaminen. Yhteistyöllä yritysverkostossa tarkoitetaan yhteistyötä liikekumppanien ja asiakkaiden kanssa. Yleisiin hyviin toimintatapoihin luetaan muun muassa hyvän tiedonkulun ylläpitäminen, alihankkijoiden, toimittajien ja urakoitsijoiden toimintatapojen arviointi sekä lahjonnasta kieltäytyminen. Globaaleilla yrityksillä välilliseen sosiaalisesta vastuullisuuteen sisältyy myös investointipäätökset, sillä niitä voidaan pitää kannanottona hyvinvoinnin alueellisen kehityksen kannalta. (Rohweder 2004, 103–104.)

4 YMPÄRISTÖVASTUU

Ympäristövastuulla tarkoitetaan yrityksen vastuuta kaikista sen toiminnan mahdollisista ympäristövaikutuksista (Koivisto 2011, 11). Yrityksen ympäristövastuullisuuden tulee koskea yrityksen koko toimintaketjua tuotteen suunnittelusta ja tuotekehityksestä tuotteen kierrätykseen saakka. Toiminta tulee toteuttaa siten, että jätteitä ja päästöjä syntyy mahdollisimman vähän ja raaka-aineet ja energia käytetään mahdollisimman tehokkaasti. (Rohweder 2004, 99.)

Myös ympäristövastuu voidaan jakaa välittömään ja välilliseen vastuuseen. Elinkaariarviointia hyödyntämällä voidaan helpottaa välittömään ja välilliseen vastuuseen liittyvien seikkojen määrittämistä. Pääasiassa välittömään vastuuseen kuuluu muun muassa luonnonvarojen kestävä käyttö ja itse aiheutettujen ympäristöriskien ja -ongelmien hallinta. Välilliseen vastuuseen kuuluvat esimerkiksi asiat, jotka tapahtuvat yrityksissä, joihin toimintoja on ulkoistettu. Yrityksen tulisikin määritellä sen yhteistyökumppaneiltaan vaatimat ympäristönsuojeluun liittyvät toimet tarkasti. (Rohweder 2004, 99–100.)

Ympäristövastuullinen toiminta on tärkeää erityisesti ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi sekä luonnonvarojen riittävyyden turvaamiseksi. Optimoimalla raaka-aineiden ja energian käyttöä ei saada aikaan ainoastaan taloudellisia säästöjä vaan myös pienennetään yrityksen aiheuttamaa ympäristökuormaa. Käyttämällä materiaalit ja energia mahdollisimman tehokkaasti sekä valitsemalla tarkoituksenmukainen teknologia, saadaan aikaan enemmän pienemmästä määrästä luonnonvaroja. (Asikainen 2006, 11–17.)

Loppujen lopuksi yrityksen toiminta ja vaikutukset syntyvät yksittäisten ihmisten teoista. Tämän vuoksi yrityksen kaikki työntekijät on tärkeää saada kiinnostumaan ympäristövastuullisuudesta ja sitoutumaan tekemään sovittuja toimia sen eteen.

4.1 Ympäristövastuullisuuden kehittäminen

Vastuullisuuden parantamiseen löytyy useita syitä, ja ne voivat vaihdella paljon yrityksestä riippuen. Syynä saattaa olla halu parantaa mainetta ja tuotekuvaa sekä vahvistaa kannattavuutta. Myös monet rahoittajat ja sijoittajat arvostavat vastuullisuutta ja liikekumppanit saattavat vaatia sitä. Lisäksi työntekijät ja asiakkaat ovat tyytyväisempiä, kun vastuullisuuden eri osa-alueisiin on kiinnitetty huomiota. Tutkittua tietoa vastuullisuuden tuomasta kilpailuedusta ei kuitenkaan ole, ja yleensä tämä kysymys jakaa mielipiteitä. Varmaa kuitenkin on, että vastuuton toiminta heikentää liike-toimintaa ja luo huonoa imagoa. (Elinkeinoelämän keskusliitto 2006, 4.) Vaikka vastuullisuuden eduista ei olekaan tutkittua tietoa, voidaan ajatella, että vastuullisesta toiminnasta saadut kustannushyödyt toimivat kilpailuetuna.

Ympäristövastuullisuutta voidaan kehittää muun muassa ympäristömyönteisten hankintojen avulla. Yleensä ympäristöä säästävät tuotteet voi erottaa muista tuotteista niissä olevan kolmannen osapuolen hyväksymän ym-

päristömerkin avulla. Ollakseen ympäristöystävällinen tuotteen ei kuitenkaan välttämättä tarvitse olla ympäristömerkitty. Ympäristöystävälliseksi tuotteeksi voidaan lukea tuotteet, jotka ovat pitkäikäisiä, korkealaatuisia ja monikäyttöisiä. Ne ovat siis joltain osa-alueeltaan tavallisia tuotteita parempia. Tällaiset tuotteet säästävät luonnonvaroja, sillä niitä ei tarvitse olla jatkuvasti korvaamassa uusilla tuotteilla. (Asikainen 2006, 63; Harmaala & Jallinoja 2012, 61.) Ympäristöä säästävien tuotteiden määrää ei voida suoraan arvioida, mutta esimerkiksi vähittäiskaupan vastuullisuusraporteissa ilmoitetuista ympäristömerkittyjen tuotteiden määrästä voidaan päätellä suuruusluokkaa. Näiden vastuullisuusraporttien perusteella vuonna 2011 Suomessa oli yhteensä yli 6 000 ympäristömerkittyä tuotetta yli 65 tuoteryhmässä. (Harmaala & Jallinoja 2012, 61.)

Keinoja lisätä ympäristövastuullisuutta energian ja resurssien käytössä ovat muun muassa parhaan mahdollisen tekniikan käyttö, ympäristöystävällisten laitteiden ja materiaalien käyttö, paikallisen energian käyttö sekä aloitteiden ja kampanjoiden tekeminen energia- ja materiaalitehokkuuden tietoisuuden lisäämiseksi. Saastuttamiseen ja jätehuoltoon liittyen tulee minimoida muun muassa ääriä, melu, hajut ja päästöt. Materiaalien uusikäyttö ja kierrätys sekä tuotteiden huolto ovat myös osa ympäristövastuullisuutta. (Nurmi 2006, 138–141.) Tuotteita tehtäessä sekä ostettaessa tulee siis huomioida, että tuotetta voidaan huoltaa ja siihen on saatavilla varaosia. Nämä asiat on tiivistetty kuviossa 3.

Keinoja ympäristövastuullisuuden kehittämiseksi
- parhaan mahdollisen tekniikan käyttö
- ympäristöystävälliset laitteet ja materiaalit
- materiaalien uusikäyttö
- tuotteiden huolto ja kierrätys
- paikallisen energian käyttö

Kuvio 3. Esimerkkejä ympäristövastuullisuuden kehittämisen keinoista.

4.1.1 Materiaalit

Eräs selkeä säästön kohde yrityksillä on materiaaleissa. Kun ajatellaan esimerkiksi materiaalihävikkiä, aiheuttaa se kustannuksia yritykselle useassa vaiheessa. Ylijäävien materiaalien ja tuotteiden pois heittäminen, esimerkiksi päiväyksen ylittyessä, aiheuttaa jätehuollon kustannuksia, puhumattakaan siitä, että näiden materiaalien ostamisesta on käytännössä maksettu turhaan. Näistä seikoista aiheutuvien kustannusten pienentämiseksi tulee kiinnittää huomiota todelliseen materiaalien tarpeeseen seuraamalla sitä ja muokata tilauksia sen sijaan, että materiaaleja tilattaisiin aina sama määrä kuin ennenkin. Tällä tavalla toimitaan sekä ympäristöystävällisesti että saadaan aikaan kustannussäästöjä.

4.1.2 Sähkö

Optimoimalla sähkön kulutusta, voidaan pienentää yrityksen aiheuttamaa hiilijalanjälkeä. Kulutusta voidaan pienentää esimerkiksi uusimalla laitteita ekotehokkaammiksi. Esimerkiksi ruokakaupoissa eniten energiaa kuluu

kylmälaitteisiin. Keskon vuoden 2008 yhteiskuntavastuuraportista käy ilmi, että Keskon sähkönkulutus vuodessa on prosentti Suomen kokonais-sähköenergian käytöstä. Ruokakesko kertoo raportissaan, että asentamalla kylmäkaappeihin ja -altaisiin ovet tai kannot vähenee laitteen energiakulutus 40 prosenttia. Siirtämällä tuotteita, joita ei ole pakko säilyttää kylmässä, esille tavallisille hyllyille, on vähennetty kylmälaitteiden tarvetta ja täten myös sähkönkulutusta. Tällaisia tuotteita ovat esimerkiksi virvoitusjuomat. (Antila 2010, 104–105.)

Sähkön kulutuksen vähentämisen lisäksi itse sähkön aiheuttamaa hiilijalanjälkeä voidaan pienentää ekosähköä käyttämällä. Ekosähköksi luetaan yleisesti uusiutuvilla energianmuodoilla, kuten biokaasulla, tuuli- tai aurinkovoimalla, tuotettu sähkö. Ekosähkön haitat ympäristölle ovat pienemmät, sillä sen tuottamisesta aiheutuu vähemmän hiilidioksidipäästöjä, onnettomuusriskit ovat pienemmät ja usein se on kotimaista tai jopa paikallisesti tuotettua. Hintavertailujen mukaan uusiutuvilla energiamuodoilla tuotettu sähkö ei aina myöskään ole muilla tavoin tuotettua sähköä kalliimpaa. (Asikainen 2006, 40–42.) Ekosähkön voi tunnistaa esimerkiksi Suomen luonnonsuojeluliiton Ekoenergia-merkistä. Tämä merkki takaa sen, että sähkö täyttää tietyt Luonnonsuojeluliiton asettamat kriteerit, muun muassa sen, että sähkö on tuotettu uusiutuvilla energianmuodoilla.

Kaikilla yrityksillä ei kuitenkaan ole mahdollisuutta valita käyttämäänsä energiamuotoa itse, sillä esimerkiksi kiinteistönomistaja saattaa olla vastuussa sähkösopimuksen tekemisestä. Tällöin vaihtoehtona on vihreiden sertifikaattien ostaminen. Ne ovat sertifikaatteja, joita sekä yritykset että yksityiset henkilöt voivat ostaa tukeakseen uusiutuvien energianlähteiden käyttöä. Yksi sertifikaatti vastaa yhtä megawattituntia uusiutuvilla energianlähteillä tuotettua sähköä. (Asikainen 2006, 42.)

4.1.3 Kuljetukset ja liikenne

Kuljetuksilla on suuri vaikutus yrityksen hiilijalanjälkeen. Suurimmat logistiikan ympäristövaikutuksiin vaikuttavat tekijät ovat välimatka ja kuljetusmuoto (Harmaala & Jallinoja 2012, 193). Kannattaa siis miettiä, mikä kuljetusmuoto on kaikkein järkevin kyseiselle tuotteelle ja matkalle. Muuttamalla mahdollisuuksien mukaan maantiekuljetuksia raidekuljetuksiksi ja lentokuljetuksia merikuljetuksiksi, voidaan pienentää päästöjä (Harmaala & Jallinoja 2012, 196).

Kuljetukset kannattaa optimoida siten, että kuljetusmatkat ovat mahdollisimman lyhyitä ja kuormat mahdollisimman täysiä. Myös paluukyyti kannattaa hyödyntää, että tyhjänä ajoa tulisi mahdollisimman vähän. Myös pakkauksen muotoa kannattaa pohtia, sillä esimerkiksi litteitä pakkauksia mahtuu yhteen kuljetukseen huomattavasti enemmän kuin esimerkiksi valmiiksi koottuja huonekaluja (Harmaala & Jallinoja 2012, 124). Näillä toimilla kuljetuskilometrit saadaan alhaisemmiksi ja ajojen vähentyessä myös kustannussäästöjä syntyy, puhumattakaan ilmastollisten vaikutusten pienenemisestä. Yritykset voivat myös sitoutua tavarankuljetuksen ja logistiikka-alan energiatehokkuussopimukseen, joiden tavoitteena on parantaa jatkuvasti energiatehokkuutta (Yritys-Suomi n.d.a).

Päästöjen lisäksi logistiikka aiheuttaa ympäristövaikutuksia myös pakkausjätteen, melun ja liikenteen muiden haittavaikutusten, kuten liikenneonnettomuudet, muodossa. Näiden asioiden lisäksi myös varastojen sopiviin lämpötiloihin kannattaa kiinnittää huomiota. (Harmaala & Jallinoja 2012, 193.) Toimitusketjun hallitsemiseksi on hyödyllistä vierailla alihankkijoilla ja selvittää heidän toimintojaan, valita toimittajat tiettyjä, esimerkiksi ympäristöllisiä, periaatteita noudattaen sekä viestiä selkeästi yrityksen ympäristö- ja muista tavoitteista kaikille osapuolille (Harmaala & Jallinoja 2012, 183–184).

Yrityksen toimintaan liittyvässä liikenteessä ympäristövastuullisuutta voidaan parantaa tukemalla julkisen liikenteen käyttöä työmatkaliikenteenä, vähentämällä ja tehostamalla matkoja sekä hyödyntämällä etäkokousten mahdollisuutta. Tuotevastuussa tulee pyrkiä ajattelemaan tuotteen koko elinkaarta ja sen aikaisia vaikutuksia. (Nurmi 2006, 138.)

4.2 Raportointi

Raportoinnin avulla yritys pystyy muun muassa hahmottamaan toimintaansa paremmin sekä siinä tuotettua tietoa voidaan käyttää tukemaan päätöksentekoa (Harmaala & Jallinoja 2012, 221–222). Osa yritysten tekemistä raporteista on vain yrityksen sisäisessä käytössä, mutta niitä kannattaa hyödyntää myös sidosryhmäviestinnässä, sillä raportoinnin avulla voidaan välittää paljon tietoa yrityksestä, sen toiminnasta ja sen tekemistä muutoksista.

Yhteiskuntavastuuraportointi, eli raportointi, jossa huomioidaan ympäristölliset, taloudelliset ja sosiaaliset seikat, on saanut alkunsa 1980-luvulla sidosryhmien vaatiessa lisää tietoa siitä, miten yritykset hyödyntävät esimerkiksi ympäristöä. Yhteiskuntavastuuraportoinnin avulla yritys voi kertoa sidosryhmilleen onnistumisensa yhteiskuntavastuuseen liittyvissä tavoitteissaan. Raportissa tulee kuvata yrityksen sekä kielteiset että myönteiset yhteiskunnalliset vaikutukset sekä suunnitelmat tulevaisuudelle. (Yhteiskuntavastuun raportointiohjeisto, 3.) Raportoinnin avulla pyritään tuomaan avoimuutta ja läpinäkyvyyttä yrityksen toimintaan. Tämän avulla voidaan lisätä luottamusta ja poistaa turhia epäilyjä yrityksen toimintaan liittyen. (Harmaala & Jallinoja 2012, 221; Rohweder 2004, 231.)

Yhteiskuntavastuuraportointi sekä muut sosiaaliseen vastuuseen ja ympäristövastuuseen liittyvät raportit ovat vielä tällä hetkellä hyvin pitkälle vapaaehtoisia. Näihin osa-alueisiin liittyen yritysten on kuitenkin raportoitava ympäristölupiin sekä tilinpäätökseen olennaisesti liittyvistä asioista. (Rohweder 2004, 212.) Usein myös erilaiset standardit vaativat säännöllistä raportointia ja yleensä elintarvikealan yrityksiltä vaaditaan myös muun muassa terveystarkastajalle toimitettava raportti.

4.2.1 Pk-yrityksen raportoinnin apuvälineet

Erityisesti pk-yritykselle maine lähialueella on usein erittäin tärkeä, sillä sen asiakkaat tulevat läheltä ja niiden menettäminen tarkoittaa usein yrityksen loppua. Myös kiinnostus alihankkijoita kohtaan on kasvussa ja yhä useammat yritykset vaativat alihankkijoiltaan enemmän ja enemmän raportointia. Tämä tarkoittaa sitä, että myös pk-yritysten tulee miettiä omaa raportointiaan. Resurssien niukkuuden vuoksi raportoinnin toteuttaminen pk-yrityksessä on kuitenkin usein hankalaa. Yrityksen tuleekin itse harkita, panostaako se raportointiin vai johonkin muuhun keinoon osoittaa vastuullisuutensa. (Nurmi 2006, 139.)

Pk-yrityksen apuvälineinä yhteiskuntavastuuraportointiin ovat muun muassa GRI Reporting Handbook for SMEs ja PK-Avain. GRI Reporting Handbook for SMEs on pk-yrityksille suunnattu englanninkielinen ohjeistus yrityksen yhteiskuntavastuuraportointiin. Yritys voi käyttää julkaisussa esitettyjä työvaiheita tarkistuslistana vastuullisuuden kehittämisessä. PK-Avain taas on Internetissä ladattavissa oleva opas, joka sisältää vinkkejä raportointiin. Sen on tarkoitus toimia apuna yhteiskuntavastuun tilan kartoituksessa ja kehittämiskohteiden ja -suunnitelmien löytämisessä. (Nurmi 2006, 139–140.)

4.2.2 Raportointi sidosryhmäviestinnässä

Käytettäessä raportointia sidosryhmäviestinnässä, tulee raporttia laadittaessa huomioida myös sen viestinnällisyys ja ymmärrettävyys. Raportin tulee siis olla selkeä, ymmärrettävä ja sisällettävä olennaiset tiedot kokonaiskuvan saamiseksi. Luotettavuuden lisäämiseksi raportin tulisi olla todennettavissa. (Rohweder 2004, 231.) Jotta raportti olisi ymmärrettävämpi myös henkilölle, joka ei välttämättä ole kovin tietoinen raportoitavasta asiasta, on hyödyllistä tarjota ymmärtämistä helpottavia vertailukohtia. Raportin tulee siis samalla opettaa lukijaa raportoitavista asioista, jotta tämä pystyy ymmärtämään paremmin annettua tietoa. (Harmaala & Jallinoja 2012, 224.)

4.2.3 GRI-ohjeisto raportoinnin apuna

Tällä hetkellä raporttien käyttö yritysten suoraan vertailuun on vielä hankalaa, jopa toimialojen sisällä, sillä raporttien yhdenmukaisuus puuttuu yhä. Eräs hyvä keino raporttien yhdenmukaistamiseen on GRI-ohjeiston (Global Reporting Initiative) eli yhteiskuntavastuuraportointi-ohjeiston käyttö. Se on laajimmin hyväksytty ohjeisto, joka sisältää kaikkien organisaatioiden raportointia ohjaavien ohjeiden lisäksi lisäohjeita aloille, joille niiden on koettu olevan tarpeellisia. Tällä hetkellä raportoinnin lisäohjeita on esimerkiksi energia- ja kaivosteollisuudelle. (Harmaala & Jallinoja 2012, 223–226.)

GRI-ohjeistolla tehtyjen raporttien vertailu on helpompaa muun muassa niiden sisältöindeksien vuoksi. Siitä nähdään miten hyvin ja laajasti raportointia on noudatettu. Raportointiin tehtävien laskentojen rajauksille on

tällä hetkellä olemassa ainoastaan suosituksia, sillä yhteiskuntavastuureportointi on vapaaehtoista. Tämän vuoksi on tärkeää, että raportissa on tarkkaan kerrottuna tehdyt rajaukset, jotta luotettavuutta ja vertailtavuutta voidaan arvioida. Ulkopuolisen todentajan käyttö helpottaa rajausten oleellisuuden ja oikeellisuuden määrittämistä. (Harmaala & Jallinoja 2012, 223–226.)

4.2.4 Raportoinnin kustannukset ja kritiikki

Suurimman osan raportoinnin kustannuksista aiheuttavat sen laatimiseen käytettävät työtunnit sekä se, että kattavan raportin saamiseksi tulee olla luotettavia hallintajärjestelmiä, joiden avulla tarvittavat tiedot saadaan kerätyksi. Useissa yrityksissä tulee eteen hallintajärjestelmien luominen. Myös mahdollisen ulkopuolisen auditoijan, eli todentajan, käyttö aiheuttaa kustannuksia. (Rohweder 2004, 214.)

Kustannusten ja työläyden lisäksi raportointia on kritisoitu siitä, että käytännössä olennaiset sidosryhmät eivät välttämättä lue raporttia ja raporteissa saatetaan pyrkiä mainostamaan yritystä sen sijaan, että kerrottaisiin tilanteesta todenmukaisesti. On myös esitetty, että raporteissa esitettävät tiedot ovat julkaisuvaiheessa jo vanhentuneita, sillä ne tehdään yleensä edellisen vuoden tietojen perusteella. Osa yrityksistä onkin alkanut viestiä toiminnastaan reaaliajassa Internetissä. Lisäksi pitkien raporttien sijaan, ja rinnalle, on laadittu lyhyitä raportteja, joissa esitetään vain olennaiset tunnusluvut ja tärkeimmät asiat lyhyesti ja ytimekkäästi. (Harmaala & Jallinoja 2012, 223.)

4.3 Ympäristövastuullisuuden työkalut ja mittarit

Erilaisten ympäristövastuullisuuden työkalujen ja mittarien käytöllä pyritään osoittamaan yrityksen ympäristötietoisuutta sekä parantamaan imagoa. Yleensä työkalujen käytöstä saatavat tiedot on suunnattu nimenomaan yhteistyökumppaneille, asiakkaille sekä viranomaisille. (Koivisto 2011, 25.)

4.3.1 Työkalut

Yhä useampi yritys soveltaa erilaisia vapaaehtoisuuteen perustuvia työkaluja, kuten esimerkiksi ympäristöjärjestelmiä, -merkkejä tai standardeja. Näitä järjestelmiä on sekä lainsäädäntöön perustuvia että yksityisten toimijoiden kehittämiä. (Koivisto 2011, 25.)

Yleisiä ympäristövaikutusten mittaamiseen käytettäviä työkaluja ovat materiaalivirtamallit, joista tunnetuin on linkaariarviointi. Näistä malleista saatavia tietoja voidaan hyödyntää päätöksenteon tukena sekä auttamaan muun muassa parantamaan tehokkuutta. Näiden mallien avulla voidaan myös todentaa ympäristömerkkeihin vaadittavien kriteereiden täyttäminen. (Harmaala & Jallinoja 2012, 128.)

4.3.2 Mittarit

Tavoitteiden asettamista ja seurantaan varten tulisi olla mittareita. Jotta niiden käytöstä saadaan kaikki hyöty irti, tulee niiden kuvata mahdollisimman hyvin asioita, joita halutaan seurata ja kehittää. Mittarit kannattaa valita yrityksen tavoitteiden mukaan, kuitenkin sidosryhmien toiveet huomioiden. Ympäristönsuojelua ja luonnonvarojen kestäväää käyttöä voidaan mitata esimerkiksi päästöjen ja jätteiden määrällä sekä energian ja raaka-aineiden kulutuksella. Sosiaaliseen vastuullisuuteen liittyviä asioita voidaan mitata esimerkiksi henkilöstön hyvinvoinnilla ja osaamisella sekä työtapaturmien määrällä. (Elinkeinoelämän keskusliitto 2006, 32.)

Mitattaessa ympäristöominaisuuksia on pidettävä mielessä samat asiat kuin muita asioita mitattaessa. Käytettävän menetelmän on täytettävä samat vaatimukset kuin muidenkin vastaavien mittareiden. Menetelmän tulee siis olla johdonmukainen, kattava, oikeellinen, läpinäkyvä ja todennettavissa oleva. Lisäksi tulosten on oltava toistettavissa ja vertailtavissa ja raportointivaatimusten on täytyttävä. (Motiva Oy 2013.)

Ilman mittauksia vastuullisuuden johtaminen on erittäin vaikeaa. Mittausten avulla saadaan selville muun muassa luontoon ja yhteiskuntaan aiheuttuvia vaikutuksia sekä tuotantopanosten määrää ja laatua. Mittaustuloksilla voidaan myös viestiä vastuullisuudesta ulospäin. (Heikkurinen ym. 2012, 6.) Vastuullisuudesta on monia eri tulkintoja, joten mittareiden valinta voi olla erittäin hankalaa. Sekä yrityksen sisällä että sidosryhmillä voi olla erilaisia toiveita siitä, mitä asioita tulisi mitata vastuullisuuden kuvaamiseksi. (Heikkurinen ym. 2012, 7.)

MTT on kehittänyt tutkimushankkeessa ”Elintarvikeketjun vastuullisuuden konseptointi liiketoimintamahdollisuudeksi” luonnoksen mittaristolle, joka mittaa ruokaketjun vastuullisuutta. Siinä esille nostettuja asioita voi jossain määrin käyttää hyödyksi myös muiden alojen vastuullisuuden mittaamiseen. Tutkimuksessa vastuullisuus oli jaettu seitsemään eri ulottuvuuteen, joista jokaiseen määriteltiin sen vastuullisuuden toteutumista parhaiten kuvaavia kriteereitä. Näiden kriteereiden avulla johdettiin vastuullisuuden mittaamisen kannalta tärkeimmät mittarit. (Heikkurinen ym. 2012, 7.)

Tutkimuksessa käytetyt seitsemän ulottuvuutta olivat ympäristö, tuoteturvallisuus, ravitsemus, työhyvinvointi, eläinten hyvinvointi, paikallinen hyvinvointi sekä talous (kuvio 4). Tutkimuksessa ympäristö vastuullisuuden kriteereiksi nousivat veden ja energian käyttö, ilmastonmuutos, rehevöityminen ja ympäristömerkityt tuotteet (kuvio 5). Energian käyttöön liittyen mittareina mainittiin uusiutuvien energianlähteiden prosenttiosuus kaikista energianlähteistä sekä energiatehokkuuden parantuminen edellisestä vuodesta. Vedenkäyttöön liittyen mittariksi taas nostettiin vesiniukoilta alueilta tulevien tuotteiden tai raaka-aineiden prosenttiosuus. Tutkimuksessa todettiin, että monet ympäristö vastuullisuuden kriteerit, kuten rehevöityminen, ovat vaikeasti mitattavia, mutta tulevaisuudessa niille mahdollisesti saadaan parempia mittareita. (Heikkurinen ym. 2012, 8–9.)

Tutkimuksen seitsemän ulottuvuutta

- ympäristö
- tuoteturvallisuus
- työhyvinvointi
- eläinten hyvinvointi
- paikallinen hyvinvointi
- talous

Kuvio 4. MTT:n tutkimuksessa jaotellut vastuullisuuden seitsemän ulottuvuutta.

Ympäristövastuullisuuden kriteerit

- veden käyttö
- energian käyttö
- ilmastonmuutos
- rehevöityminen
- ympäristömerkityt tuotteet

Kuvio 5. MTT:n tutkimuksen ympäristövastuullisuuden kriteerit.

5 YMPÄRISTÖJÄRJESTELMÄT JA YMPÄRISTÖJOHTAMINEN

Ympäristöjärjestelmät, joita kutsutaan myös ympäristöhallintajärjestelmiksi, ovat laadunhallintajärjestelmiä. Niiden avulla toiminnan, palveluiden ja tuotteiden laatua voidaan seurata ja verrata ympäristövaatimuksiin ja -vastuusiin. Myös yritykset, joiden toiminnalla ei ole merkittäviä vaikutuksia ympäristöön, voivat kokea ympäristöjärjestelmän käyttöönoton tärkeäksi sen tuomien etujen vuoksi. (Koivisto 2011, 125–127.) Ensimmäiset ympäristöasioiden hallintaan keskittyvät järjestelmät tulivat käyttöön 1990-luvulla. Siihen saakka ympäristöasiat oli yleensä sisällytetty laatujärjestelmiin. (Rohweder 2004, 167.)

Ympäristöjärjestelmä perustuu jatkuvan parantamisen periaatteeseen. Jotta parannuksia toimintaan voidaan tehdä, ensimmäisenä kartoitetaan yrityksen toiminnan ympäristövaikutukset. Tämän jälkeen toiminnalle asetetaan tietyllä aikavälillä saavutettavat tavoitteet, joiden perusteella luodaan toimenpideohjelma. Toimenpideohjelmassa määritellään käytännöt sille, miten asetettuihin tavoitteisiin tullaan pääsemään. Tavoitteiden toteutumista seurataan ja toiminnalle asetetaan riittävän usein uusia tavoitteita, jotta sitä saadaan parannettua jatkuvasti. Tavoitteita laadittaessa tulisi huomioida myös sidosryhmien toiveet sekä taloudelliset ja teknologiset vaatimukset. Tavoitteiden tulee myös olla yhdenmukaisia yrityksen politiikan kanssa ja niiden oikeellisuus ja hyödyllisyys tulee tarkistaa säännöllisin väliajoin. (Kippo-Edlund 2006, 118–125; SFS-EN ISO 14001:2004, 16–18; SFS-EN ISO 9001:2008, 14.)

Ympäristöjärjestelmän aloittamisvaiheessa on hyvä muistaa, että tavoitteiden kannattaa olla riittävän pieniä ja mahdollisimman konkreettisia. On hyödyllistä käyttää selviä mittareita tavoitteiden saavuttamisessa, esimerkiksi kilo, euro tai kilowatti. Tavoitteiden saavuttamisesta pitää muistaa tiedottaa riittävästi ja huolehtia, että ensimmäisen tavoitteen saavuttamisen jälkeen asiaa ei unohdeta, vaan se nostetaan säännöllisesti esiin, esimerkiksi kokouksissa. (Kippo-Edlund 2006, 118–125.)

Ympäristöjärjestelmän käyttöönottamisen motiivit voidaan karkeasti jakaa neljään: taloudellisiin, imagoon ja sidosryhmiin, viranomaissuhteisiin sekä eettisiin arvoihin liittyviin motiiveihin. Taloudellisiin motiiveihin luokitellaan kustannussäästöt kustannustehokkuuden parantuessa, määräysten täyttäminen kustannustehokkaammin, eli tehostaminen, riskeihin varautumalla leikattavat ylimääräiset kustannukset sekä sairaspöissaolojen vähentyminen työtyytyväisyyden lisääntyessä. Imagoon ja sidosryhmiin liitettäviä motiiveja ovat yritys vastuun toteutuksen osoittaminen, positiivisen asiakaspalautteen lisääntyminen, julkisen kuvan parantuminen sekä rahoittajien ja sidosryhmien tyytyväisyys. Lainsäädäntöön vastaamalla ja kiristyviin määräyksiin varautumalla toivotaan saatavan aikaan paremmat suhteet viranomaisiin, jolloin valvonnan määrä voi laskea ja samalla myös valvonnan kustannukset pienenevät. Viimeisenä eettisten arvojen tuomana motiivina ovat yrityksen eettisten arvojen esitleminen ja yrityksen lupusten täyttäminen. (Rohweder 2004, 173–174.)

Ympäristöjärjestelmien avulla voidaan viestiä yrityksen ympäristötietoisuudesta. Erityisesti sertifioitujen järjestelmien avulla voidaan tehokkaasti viestiä toiminnan tasosta. Sertifioitu järjestelmä koetaan usein myös kilpailueduksi ja luottamuksen luojaksi. Järjestelmä tuo mukanaan tavoitteita ja työkaluja mainittujen asioiden saavuttamiseen. Ympäristöjärjestelmän avulla vastataan sekä ympäristövaatimukseen että asiakkaiden vaatimukseen. Lisäksi saadaan uskottavuutta ja konkreettista näytettävää omasta ympäristötyöstä. Järjestelmästandardin vaatimusten täyttämiseksi on yrityksen oltava perillä itseään koskevasta ympäristölainsäädännöstä ja seurattava sen muutoksia. Ympäristöjärjestelmän ylläpitoa voidaan pitää myös riskien hallintana, sillä yritys on tällöin tietoinen ympäristövaikutuksistaan ja -riskeistään. Ympäristöjärjestelmän käyttöönotto tuo usein mukanaan myös kustannussäästöjä muun muassa energian ja materiaalien käytössä sekä jätteiden vähentämisessä. (Koivisto 2011, 25, 126–127; Kippo-Edlund 2006, 118–125.)

Ympäristöjärjestelmä on hyödyllinen ympäristöjohtamisen apuväline. Ympäristöjohtaminen tarkoittaa sitä, että ympäristövaikutusten hallinta on osa johtamista. Ympäristöjohtamisen onnistumiseksi on tärkeää, että lähtökohtana ovat jo olemassa olevat käytännöt, eikä työntekijöiden tarvitse opetella täysin uusia käytäntöjä. Kaksi tärkeintä asiaa ovat johdon ja henkilökunnan sitoutuminen sekä se, että ympäristöjohtamisen toteuttamiselle on varattu riittävästi aikaa ja resursseja. Tehtävien asioiden ja asetettujen tavoitteiden tulee olla riittävän käytännönläheisiä ja johdon ja työntekijöiden on tärkeää löytää yhteinen kieli, joka toimii heidän välisessä kommunikaatiossaan. Viestinnässä on painotettava riittävästi tästä toiminnasta saatavia hyötyjä. (Kippo-Edlund 2006, 118–125.)

Ympäristöjohtamisesta saatavana suurimpana hyötynä pidetään usein imagoetua. Kunnat kuitenkin eroavat tässä kohtaa, sillä he näkevät ympäristönsuojelutoimien konkretisoitumisen imagoetua suurempana hyötynä. Ympäristöjohtamisessa hyvänä pidetään erityisesti asetettavia tavoitteita ja niiden saavuttamiseen luotavia työkaluja. Ulkoisen kuvan parantumisen lisäksi tehokkuus ja laatu paranevat, ympäristöhaittoja ja -riskejä saadaan pienennettyä, yhteistyö yrityksen sisällä paranee sekä ympäristötietoisuus kasvaa. (Kippo-Edlund 118–125.)

Ympäristöjärjestelmän aiheuttamat kustannukset syntyvät käyttöönoton mahdollisesta konsultoinnin tarpeesta, koulutuksesta, tehtävistä muutoksista sekä ylläpidosta. Lisäksi kustannuksia aiheuttavat EMAS-järjestelmän kohdalla sen rekisteröinti sekä ISO 14001:n kohdalla sertifiointi. (Rohweder 2004, 171.)

Ympäristöjärjestelmän avulla tuotettua tietoa voidaan hyödyntää esimerkiksi raporteissa, viestinnässä ja markkinoinnissa. Tunnetuimpia ympäristöjärjestelmiä ovat ISO 14001 ja EMAS-ympäristöjärjestelmä. (Kippo-Edlund 2006, 118–125.)

5.1 ISO 14001 ja ISO 9001

ISO 14001 ja ISO 9001 ovat hallintajärjestelmästandardeja, joita hyödyntämällä yritykset voivat hallita paremmin laatu- ja ympäristöasioitaan. Kumpikin näistä on oman sarjansa sertifioitava osa, ISO 14001 ympäristöjohtamisen ja ISO 9001 laadunhallinnan. Käyttöönottaessa nämä järjestelmät on tarkoitus sisällyttää organisaation jo olemassa olevaan johtamisjärjestelmään helpottamaan tavoitteiden asettamista ja seurantaa, vähentämään päällekkäistä työtä sekä tehostamaan prosesseja ja resurssien käyttöä. (Suomen standardisoimisliitto SFS ry n.d.) ISO 9001 tuo luottamusta ja osoittaa organisaation toimittavan jatkuvasti tuotteita, jotka täyttävät sekä lakisääteiset että asiakkaiden vaatimukset (Suomen standardisoimisliitto SFS ry 2011). ISO 14001 taas soveltuu käytettäväksi ympäristönäkökohtiin, joihin organisaatio voi vaikuttaa ja hallita (SFS-EN ISO 14001:2004, 10).

Standardeilla on monia yhteneväisyyksiä. Molempien standardien toteuttamiseen kuuluu järjestelmän luonti, toteutus, ylläpito, dokumentointi sekä jatkuva parantaminen. ISO 14001:ssä järjestelmä vain on ympäristöjärjestelmä ja ISO 9001:ssä laadunhallintajärjestelmä. (SFS-EN ISO 14001:2004, 16; SFS-EN ISO 9001:2008, 14.)

Molemmat standardit vaativat lakisääteisten ja muiden vaatimusten toteutumisen arviointia ja valmiiksi tehtyjä menettelyjä poikkeamien tunnistamiseen, tutkimiseen, korjaamiseen ja ehkäisyyn (SFS-EN ISO 14001:2004, 22; SFS-EN ISO 9001:2008, 38).

Johdon sitoutuminen on tärkeää molempien järjestelmien onnistumiseksi. Johdon tehtävänä on monia järjestelmän valvomiseen ja toimimiseen liittyviä tehtäviä sekä huolehtiminen siitä, että toiminnalle on varattu riittävästi resursseja. Johdon pääasiallisena tehtävänä on valvoa standardin ohjeiden noudattamista sekä yleisesti sitä, että toiminta pysyy organisaation kannalta sopivana ja oleellisena. Johdon katselmukset sekä sisäiset auditoinnit tulee suorittaa säännöllisesti. Johdon tehtävänä on myös laatu- ja ympäristöpolitiikan määrittäminen. Johdon lisäksi organisaation koko henkilöstö on tärkeää saada osallistumaan tai ainakin tietoiseksi järjestelmän hyödyistä ja jokaiselle kuuluvista vastuualueista. (SFS-EN ISO 9001:2008, 18–20; SFS-EN ISO 14001:2004, 16–22.)

5.2 EMAS-ympäristöjärjestelmä

EMAS-ympäristöjärjestelmä on ympäristöhallintajärjestelmä, joka perustuu asetukseen organisaatioiden vapaaehtoisesta osallistumisesta yhteisön ympäristöasioiden hallinta- ja auditointijärjestelmään, (EY) N:o 1221/2009, eli EMAS-asetukseen. EMAS-ympäristöjärjestelmän tavoitteena on auttaa organisaatiota parantamaan ympäristönsuojelunsa tasoa ja sen jatkuvaa paranemista. EMAS-ympäristöjärjestelmä on yleisesti vähemmän käytetty kuin ISO 14001. Vuoden 2001 soveltamisalan laajentamisen toivotaan lisäävän sen käyttöönottoa. Laajennuksessa soveltamisalaan lisättiin myös palveluala ja julkishallinto, kun ennen sovelta-

misalana oli ollut vain teollisuus. (Rohweder 2004, 168–169; Neuvoston asetus (EY) 1221/2009 art. 1.)

EMAS-ympäristöjärjestelmän ja ISO 14001 suurimmat erot löytyvät niiden asettamista vaatimuksista ulkoiselle viestinnälle. Siinä missä ISO 14001 pitää julkista ympäristöraporttia vapaaehtoisena, EMAS-ympäristöjärjestelmä velvoittaa julkaisemaan vuosittain julkisen ympäristöselonteon. Selonteon tulee sisältää välilliset ja välittömät ympäristövaikutteet ja ajallisen kehittymisen sekä virheiden korjaussuunnitelman. EMAS asettaa myös tiukemmat vaatimukset ympäristönsuojelun tasolle ja henkilöstön osallistumiselle. Yksi eroavaisuus löytyy myös lainsäädäntöön liittyen. EMAS-ympäristöjärjestelmä nimittäin velvoittaa yritystä noudattamaan lainsäädännön tasoa, kun taas ISO 14001 velvoittaa, että yrityksen on oltava tietoinen lainsäädännön vaatimuksista ja pyrittävä niihin sovitussa ajassa. (Rohweder 2004, 170–171; Neuvoston asetus (EY) 1221/2009, liite II.)

5.3 Ympäristömerkit

Pakollisten tuotemerkintöjen lisäksi tuotteissa saattaa olla myös erilaisia ympäristömerkkejä. Näiden merkkien avulla kerrotaan kuluttajalla tuotteiden suhteellisesta ympäristöystävällisyydestä ja pyritään auttamaan valintojen tekemisessä. Ympäristömerkkeihin liittyy vahvasti elinkaariajattelu, joka tarkoittaa sitä, että tuotteen koko elinkaaren aikaisia vaikutuksia arvioidaan aina raaka-aineiden tuotannosta kulutukseen ja loppukäyttöön. (Rohweder 2004, 181–182.) Ympäristömerkkien kirjo on laaja, ja niitä on sekä virallisia, viranomaisen myöntämiä merkkejä, että erilaisten yhdistysten tai yritysten kehittämiä omia merkkejä (Harmaala & Jallinoja 2012, 136).

Ulkopuolisen viranomaisen myöntämän ympäristömerkin avulla voidaan kertoa kuluttajalle tuotteiden ympäristövaikutuksista totuudenmukaisesti. Tällä tavalla voidaan pyrkiä ohjaamaan kulutusta ympäristöystävällisempään suuntaan. Perusidea on, että vain tuoteryhmien ympäristöystävällisimmillä tuotteilla on mahdollisuus saada ympäristömerkki. Tunnetuimpia ympäristömerkkejä ovat Pohjoismainen ympäristömerkki eli Joutsenmerkki, Euroopan Unionin ympäristömerkki eli EU-kukka sekä Energia-merkki. Näiden virallisten merkkien lisäksi on myös muita tunnettuja ympäristömerkkejä, kuten Ekoenergia-merkki, Luomu-valvottua tuotantoa -merkki, EU:n luomumerkki, Demeter-tuotemerkki sekä Reilun kaupan merkki. (Ympäristöministeriö 2011.)

5.3.1 Pohjoismainen ympäristömerkki eli Joutsenmerkki

Joutsenmerkki eli Pohjoismainen ympäristömerkki (kuva 2) on viiden Pohjoismaan yhteinen ympäristömerkki, joka on perustettu vuonna 1989. Suomessa siitä vastaa Motiva Services Oy:n ympäristömerkintä-yksikkö. (Ympäristömerkintä 2011.)

Saadakseen käyttää Joutsenmerkkiä tuotteen tai palvelun on täytettävä ympäristöön, laatuun ja turvallisuuteen liittyvät kriteerit koko sen elinkaaren ajalta. Noin 70 tuoteryhmälle ja palvelulle on valmiit Pohjoismaisen ympäristömerkinnän hyväksymät kriteerit Joutsenmerkin saamiseksi. Lupa Joutsenmerkin käyttämiseen on voimassa sen kriteerien voimassaolon ajan, eli yleensä 3–5 vuotta. Kriteerien uudistuessa, esimerkiksi uuden tekniikan kehittyessä, tulee luvalla hakea jatkoa uusien kriteerien mukaan, mikäli Joutsenmerkkiä haluaa vielä käyttää. (Ympäristömerkintä 2011; Mela, Kautto & Nissinen 2010, 11.)

Joutsenmerkki on laajenemassa leipiin ja leipomoihin. Aikaisempia elintarvikkeille määriteltyjä kriteereitä on jo hotellien, ravintoloiden ja kauppojen kriteereissä. (Ympäristömerkintä 2012.)

Kuva 1. Joutsenmerkin logo. (Ympäristömerkintä n.d.a.)

5.3.2 Euroopan Unionin ympäristömerkki eli EU-kukka

Euroopan Unionin ympäristömerkki eli EU-kukka (kuva 2) on ainoa kaikkialla Euroopassa voimassa oleva riippumaton ympäristömerkki. Se on luotu vuonna 1992 ja se on käytössä kaikissa EU- ja ETA-maissa. Suomessa merkin kehitystyöstä ja valvonnasta vastaa sama taho kuin Joutsenmerkistäkin eli ympäristömerkintälautakunta. (Ympäristömerkintä n.d.b.)

Merkin voi saada täyttämällä sille EU:n komission asetuksella asetetut kriteerit. Käytännössä vaatimustaso on säädetty siten, että merkin voi saada käyttöönsä 10–20 prosenttia tuoteryhmän tuotteista. Myös tämän merkin kohdalla käyttöoikeus on määräaikainen ja tuotteita, joilla merkki on käytössä, valvotaan jatkuvasti. (Ympäristömerkintä n.d.b.)

Joutsenmerkin ja EU-kukan kriteerit ovat lähes yhtenäiset monessa tuoteryhmässä, mutta eroavaisuuksia on esimerkiksi hotelleita ja majoituspalveluita koskevissa kriteereissä. Joutsenmerkki on Suomessa huomattavasti EU-kukkaa tunnetumpi merkki. EU-kukka kattaa myös paljon vähemmän tuoteryhmiä kuin Joutsenmerkki. EU-kukka kattaa 26 tuoteryhmää, joista 21 on yhteisiä Joutsenmerkin kanssa. Huolena EU-kukan kohdalla pidetään sen mahdollisuuksia ottaa eri alueiden erityispiirteet huomioon kriteereitä laadittaessa. (Mela ym. 2010, 16.)

Kuva 2. EU-kukka. (Ympäristömerkkintä n.d.c.)

5.3.3 Energiamerkkintä

Energiamerkkintä on EU-maiden yhtenäinen merkki, jonka tarkoituksena on antaa tietoa laitteiden energiankulutuksesta ja tällä tavalla ohjata kulutusta energiatehokkaampaan suuntaan. Merkki perustuu EU:n energiamerkkintädirektiiviin ja kansallisella tasolla ekosuunnittelulakiin. Nämä kaksi asettavat energiamerkkintävaatimukset, jotka sitovat niitä tuoteryhmiä, joista on säädetty tuoteryhmäkohtainen energiamerkkintäsäädös. Suomessa merkkiä valvoo Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukes. (Motiva Oy 2012.)

Merkissä olevat tiedot saadaan valmistajan standardin mukaisesti mittamien tulosten avulla. Asteikko tuotteen käytönaikaiseen energiankulutukseen on A-G. Muutamissa tuoteluokissa on olemassa myös A-luokkaa parempia merkintöjä A+++-merkintään saakka. Energiamerkkintä on pakollinen seuraavissa tuoteryhmissä: kylmäsäilytyslaitteet, pyykinpesukoneet, kuivaavat pesukoneet, kuivausrummut, astianpesukoneet, lamput, uunit sekä ilmastointilaitteet. (Motiva Oy 2012.) Vuonna 2011 uudistunut energiamerkki on nähtävissä kuvassa 3.

Kuva 3. Energiamerkki. (Motiva 2012.)

5.3.4 Ekoenergia-merkki

Suomen luonnonsuojeluliiton myöntämä Ekoenergia-merkki on ainoa riippumaton energian ympäristömerkki. Merkin tavoitteena on osoittaa kuluttajalle ympäristön kannalta parhaat energiavalinnat. Merkin voi saada luonnonsuojeluliiton asettamat kriteerit täyttävä tuulivoimalla, biopolttoaineilla, vanhalla vesivoimalla tai aurinkopaneeleilla tuotettu energia. Lisäksi sen voi saada palvelu, joka edistää energiansäästöä. Suomen luon-

nonsuojeluliitto lanseerasi Norppa suosittelee ekoenergiaa -merkin vuonna 1998 ja vuonna 2009 se vaihtui kuvassa 4 näkyvään Ekoenergia-merkkiin. (Ekoenergian Brändikirja n.d.; Suomen luonnonsuojeluliitto ry n.d.)

Kuva 4. Ekoenergia-merkki. (Suomen luonnonsuojeluliitto ry n.d.)

5.4 Kevennetyt ympäristöjärjestelmät

Ympäristöjärjestelmät ovat melko raskaita ja suuritöisiä. Tämän vuoksi ne on usein hankala toteuttaa pienemmissä yrityksissä. Ympäristöjärjestelmän käyttöönoton helpottamiseksi on luotu kevennettyjä ympäristöjärjestelmiä.

Kevennetyt ympäristöjärjestelmät sisältävät tavallisen ympäristöjärjestelmän keskeiset elementit siten, että se voidaan täydentämällä saada vastaamaan standardia. Kevennettyjen ympäristöjärjestelmien keskeiset asiat ovat hyvin lähellä samat kuin tavallisessakin ympäristöjärjestelmässä. Niitä ovat siis merkittävien ympäristövaikutusten tunnistaminen, pidemmän aikavälin päämäärät, ympäristöohjelman laatiminen seuraavalle toimintavuodelle, ympäristötoimien toteutus, toteutuksen seuranta sekä uusien päämäärien asettaminen. (Kippo-Edlund 2006, 122–124.)

Kevennettyjä ympäristöjärjestelmiä on rakennettu hieman eri tavalla vastaamaan erilaisten organisaatioiden tarpeita. Pienyrityksille soveltuvia kevennettyjä ympäristöjärjestelmiä ovat EMAS Easy ja EcoStart. EMAS Easy on pienemmille yrityksille tarkoitettu järjestelmä, jonka sisältö on pitkälti sama kuin EMASissa. Erona on se, että järjestelmä on käytännölläheisempi ja kevyempi, jolloin se sopii paremmin pienyrityksille. (Yritys-Suomi n.d.b.)

ELY-keskuksen konsultointipalveluna on saatavilla myös EcoStart-ympäristöjärjestelmä, joka on suunnattu pk-yrityksille. EcoStart painottaa ympäristöasioista eniten materiaali- ja energiatehokkuutta. (Yritys-Suomi n.d.b.) EcoStartissa noudatetaan ISO 14001 ja EMAS-ympäristöjärjestelmän vaatimuksia, mutta osa niistä otetaan huomioon kevennetysti. EcoStart antaa siis valmiudet ISO 14001 ja EMAS-ympäristöjärjestelmän käyttöönottoon. (Etelä-Savon Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2012.)

Muita esimerkkejä kevennetyistä ympäristöjärjestelmistä ovat Vihreä lippu, Green Office ja oppilaitosten kestävän kehityksen sertifiointi. Vihreä lippu on Suomen Ympäristökasvatuksen Seuran hallinnoima järjestelmä, joka on tarkoitettu päiväkodeille ja erilaisille kouluille. Sen tarkoituksena on ympäristökuormituksen vähentäminen kestävän kehityksen kasvatuk-

sen avulla ja osallistamalla lapsia mukaan toimintaan. Green Office taas on WWF:n toimistoille suunnittelema järjestelmä, joka pyrkii ympäristömyönteisyyteen arjen ekotekojen, kuten paperin kuluttamisen vähentämisen, avulla. (Kippo-Edlund 2006, 122–124.) Oppilaitosten kestävän kehityksen sertifikaatti tarjoaa koulujen ja oppilaitosten kestävän kehityksen työn avuksi muun muassa erilaisia materiaaleja, työkaluja ja koulutusta. Tämä sertifikaatti on opetus-, kasvatus- ja koulutusalojen säätiön, OKKA-säätiön, hallinnoima. Peruskoulut, lukiot ja ammatillista opetusta antavat oppilaitokset voivat hakea sertifikaattia. (OKKA-säätiö n.d.)

6 SUOMEN YRITYSKANTA JA ELINTARVIKEALAN YRITYKSET

Suomen yrityksistä noin 94 prosenttia on mikroyrityksiä (Tilastokeskus 2012). Ei siis ole yllätys, että myös tässä tutkimuksessa valtaosa yrityksistä on mikroyrityksiä. Mikroyritykseksi luokitellaan yritys, jonka vuosiliikevaihto on alle kaksi miljoonaa euroa, se työllistää alle kymmenen henkilöä ja on riippumaton. Riippumattomuudella tarkoitetaan sitä, että mikään toinen yritys tai organisaatio ei omista yli 25 prosenttia yrityksestä. (Tilastokeskus n.d.)

Elintarviketeollisuus on Suomen neljänneksi suurin teollisuudenala ja vuonna 2011 sen parissa työskenteli noin 33 000 henkilöä. Koko elintarvikeketjussa, johon luetaan kaikki maataloudesta tuotantoon ja jakeluun, työskenteli 300 000 henkilöä. Elintarvikeketjun sosiaalisen vastuun tärkein osa-alue on tuoteturvallisuudesta huolehtiminen. Alan ympäristövastuullisuuden liittyen tärkeimpiä asioita taas ovat energiatehokkuus, tuotteiden hiilijalanjäljen pienentäminen, raaka-aineiden tehokas käyttö, hävikin ja jätteen vähentäminen sekä pakkausmateriaalien kehittäminen. Kaikkia yrityksiä koskevan lainsäädännön lisäksi elintarvikealan tulee huomioida myös lainsäädännön asettamat tiukat vaatimukset elintarvikehygienialle ja tuoteturvallisuudelle. (Harmaala & Jallinoja 2012, 240.)

Elintarviketeollisuudessa asiakaslähtöisyys korostuu, sillä tuotteiden on oltava sellaisia, että niille on kysyntää. Esimerkiksi viime vuosina funktionaalisten eli terveystuotteiden tuotteiden määrä on lisääntynyt, sillä niiden kysyntä on kasvanut. (Harmaala & Jallinoja 2012, 241.)

Vuonna 2011 kaupan palveluksessa työskenteli 310 000 henkilöä, ja se onkin yksityisten palvelualojen suurimpia työllistäjiä. Kaupan alan sosiaalisessa vastuullisuudessa henkilöstön hyvinvointia pidetään tärkeimpänä tehtävänä. Tärkeimpiä keinoja ympäristövastuullisuuden parantamiseksi taas ovat kuljetusten optimointi, rakennusten ekotehokkuus sekä erilaisten kuljetus- ja pakkausjätteiden, kuten lavojen, kierrätys. Monet kaupan alan yritykset ovat mukana tuottajavastuuseen liittyvissä kierrätysjärjestelmissä esimerkiksi pullojen keräyksen kautta. Tuomalla tuotevalikoimaansa muun muassa ympäristömerkittyjä tuotteita kauppa voi yrittää vaikuttaa kuluttajan ostokäyttäytymiseen, mutta käytännössä asiakkaiden kysyntä vaikuttaa vahvasti siihen, mitä tuotteita on tarjolla. (Harmaala & Jallinoja 2012, 248–249.)

7 TOIMEKSIANTAJAN ESITTELY

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimii Forssan Seudun Kehittämiskeskus Oy eli FSKK. FSKK on kehittämiskeskus, jonka omistavat Forssa, Humpila, Tammela, Jokioinen ja Ypäjä. FSKK tekee erilaisia Forssan seudun kehittämishankkeita, seudun markkinointia, neuvoo elinkeinoelämää sekä valmistelee ja toteuttaa elinkeinoasioita kuntien ja yritysten kanssa. Lisäksi se huolehtii yritysrekisterin ja liiketoimintapörssin ylläpitämisessä sekä avustaa liiketilojen suhteen. (Forssan Seudun Kehittämiskeskus Oy n.d.)

Forssan seudulla on meneillään Euroopan sosiaalirahaston, ESR, rahoittama klusterihanke, joka jatkuu vuoden 2013 loppuun asti. Hankkeen nimi on Forssan seudun toimialakehittämisen edistäminen eli FORTE. (Forssan Seudun Kehittämiskeskus Oy 2012.) Kysely toteutettiin tämän hankkeen puitteissa.

Forssan seudulla on Järkivihreä-tavoite vuodelle 2025, joten tämä opinnäytetyö on erittäin ajankohtainen. Järkivihreydellä tarkoitetaan sitä, että Forssan seudun elinkeinostrategia perustuu ympäristöystävällisyyteen ja kestäväan kehitykseen. Järkivihreä-tavoitteeseen kuuluu, että tulevaisuudessa Forssan seudun asukkaat, yritykset, päättäjät ja yhteisöt huomioivat entistä enemmän oman ympäristövaikutuksensa ja pyrkivät pienentämään sitä. Lisäksi tavoitellaan, että tulevaisuudessa tuotetaan entistä monipuolisemmin ympäristöystävällisempiä palveluita ja tuotteita. Ekologisuus otettiin siis huomioon kaikessa elinkeinotoiminnassa. (Lindvall 2012.)

8 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA TUTKIMUSMENETELMÄT

Kysely toteutettiin 30.10.2012–13.12.2012 haastattelukyselynä. Forssassa sijaitsevista yrityksistä suurimmassa osassa kysely toteutettiin paikan päällä heille sopivana ajankohtana. Muihin yrityksiin kysely toteutettiin puhelinhaastatteluina. Haastattelu toteutettiin yrityksen toimitusjohtajalle, myymäläpäällikölle tai muulle vastuussa olevalle henkilölle, joka osasi kysymyksiin vastata. Kyselyyn kului aikaa noin 15 minuuttia riippuen kuitenkin hieman siitä, miten tarkasti haastateltava kertoi yrityksen toiminnasta. Liitteessä 1 on nähtävillä kyselylomake, jonka avulla haastattelu toteutettiin. Kyselylomakkeessa kysymykset on jaettu ympäristövastuullisuuteen liittyviin osa-alueisiin, joista haluttiin saada selvyys.

Kyselyn toteutus sujui hyvin ja siihen suhtautuminen oli pääosin myönteistä. Viimeisten vastausten saamiseen tuntui kuitenkin kuluvan paljon aikaa. Joidenkin yritysten kohdalla kävi myös niin, että ensimmäisellä kerralla soitettaessa sovittiin paremmin sopiva aika, jolloin otetaan uudestaan yhteyttä, mutta tämän ajan ollessa käsillä ei vastausta puheluun kuitenkaan välttämättä saatu. Pääosin yritykset olivat kuitenkin ystävällisiä ja yhteistyöhaluisia.

8.1 Tutkimuksen tarkoitus

Tutkimuksessa haluttiin selvittää ympäristövastuullisuuden tämänhetkinen tila Forssan seudun elintarvikealan yrityksissä. Työstä saatavien tulosten on tarkoitus toimia pohjana Forssan seudun yritysten ympäristövastuun parantamiselle tulevaisuudessa. Työssä haluttiin saada vastaus seuraaviin kysymyksiin. Miten ympäristövastuu toteutuu tällä hetkellä? Millaisia eroja eri yritysten välillä on?

8.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimus suoritettiin kvantitatiivisena tutkimuksena. Tieto kerättiin kyselytutkimuksen, tarkemmin sanottuna strukturoidun haastattelun, avulla. Tämän toimintatavan valinnan takana oli ajatus siitä, että vastausprosentti saadaan korkeammaksi kuin perinteisen, esimerkiksi postitse tai sähköpostilla lähetettävän, kyselyn avulla.

Haastattelun etuna pidetään yleensä sitä, että vastaajalle voidaan tarvittaessa antaa neuvoja kyselyn vastaamiseen. Yleisimpänä huonona puolena pidetään kuitenkin sitä, että vastauksia saatetaan kaunistella, varsinkin arkaluontoisista asioista puhuttaessa. Haastattelutilanne saattaa myös aiheuttaa vastaajalle jännitystä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 206.)

Kyselyssä päädyttiin yhdistelmään strukturoituja ja avoimia kysymyksiä. Yleisesti strukturoitujen kysymysten käsittely on nopeampaa ja helpompaa kuin avointen kysymysten. Avointen kysymysten käyttämisestä on mielenpitoita sekä puolesta että vastaan. Avointen kysymysten hyvänä puolena pidetään sitä, että vastaaja voi vapaasti kertoa mielipiteensä asiasta, ilman että valmiiksi annetut vaihtoehdot rajoittavat hänen vastaamistaan. Huo-

nona puolena pidetään sitä, että vastaukset ovat usein hyvin toisistaan eroavia ja niiden luotettavuus saattaa olla kyseenalainen. (Hirsjärvi ym. 2010, 200–201.) Tässä kyselyssä avoimilla kysymyksillä haluttiin saada tietoa siitä, miten yrityksessä toimitaan tai ajatellaan kyseisestä asiasta.

8.3 Työn rajaus

Suuret yritykset rajattiin jo heti aluksi tutkimuksen ulkopuolelle. Pääsyynä tähän oli se, että niiden pääkonttorit eivät sijaitse Forssan seudulla. Forssan seudulla toimivien elintarvikealan yritysten suuren määrän selvittäessä, tehdyn listauksen mukaan yli 150 kappaletta, päätettiin niitä rajata vielä tarkemmin. Lopulta päädyttiin siihen, että kioskit, kahvila-ravintolat ja ravintolat rajattiin tutkimuksen ulkopuolelle. Lisäksi kaupoista ja vähittäiskaupoista päätettiin ottaa mukaan vain Forssassa sijaitsevat liikkeet.

Kioskien kohdalla syy niiden ulkopuolelle rajaamiseen oli se, että niiden toiminta on usein melko pientä ja kysymyksiä olisi luultavasti jouduttu muokkaamaan niiden mukaanottoa varten. Kahvila-ravintoloita ja ravintoloita oli erittäin paljon, ja lopulta ne päätettiin rajata ulkopuolelle, jotta yritysten määrä saatiin kohtuulliseksi. Ei pidetty järkevänä alkaa valikoida näistä yrityksistä vain muutamia, vaan selkeämpää oli rajata ne kaikki ulkopuolelle. Myös pelkät kahvilat, jotka ostavat käytännössä kaikki tarjoamansa tuotteet ulkopuolelta, eivät tee mitään leivonnaisia itse, päätettiin jättää ulkopuolelle.

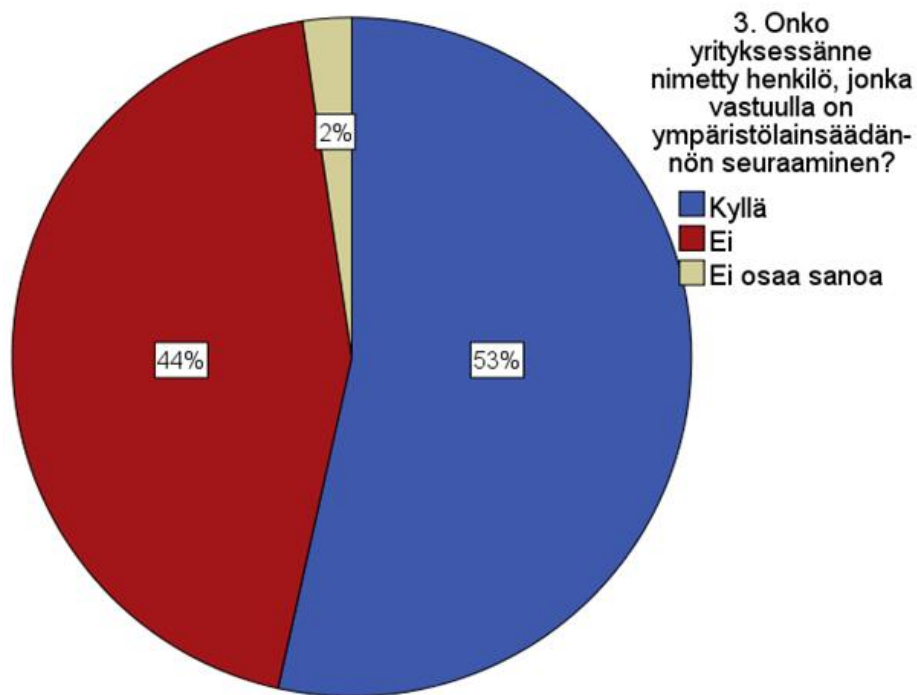
Lopulta yrityksiä, joihin otettiin yhteyttä kyselyyn liittyen, oli 52. Tutkimuksessa oli mukana vähittäiskauppoja, elintarviketukkukauppoja, leipomoita, pitopalveluita, henkilöstöravintoloita sekä eineksiä ja valmisruokia valmistavia yrityksiä. Yritykset etsittiin Forssan Seudun Kehittämiskeskus Oy:n ylläpitämästä yritysrekisteristä.

9 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Kyselyssä mukana olleista 52 yrityksestä yhdeksältä ei saatu vastausta kyselyyn. Kyselyyn vasta siis 43 yritystä ja vastausprosentti oli 83. Yleisimpiä syitä vastaamatta jättämiseen olivat kiire ja se, että yrityksen toiminta on melko vähäistä, eivätkä yritykset tämän vuoksi kokeneet heidän vastauksestaan olevan mitään hyötyä. Kyselyn tulokset analysoitiin SPSS-tilastoanalyysiohjelman avulla ja niiden ymmärtämisen selkeyttämiseksi ne päätettiin esittää prosentuaalisten jakaumien avulla.

Valtaosa, 84 prosenttia, yrityksistä koki, että ympäristövastuullisuus olisi kilpailuetu. Sen sijaan 16 prosenttia yrityksistä vastasi, etteivät koe ympäristövastuullisuutta kilpailueduksi.

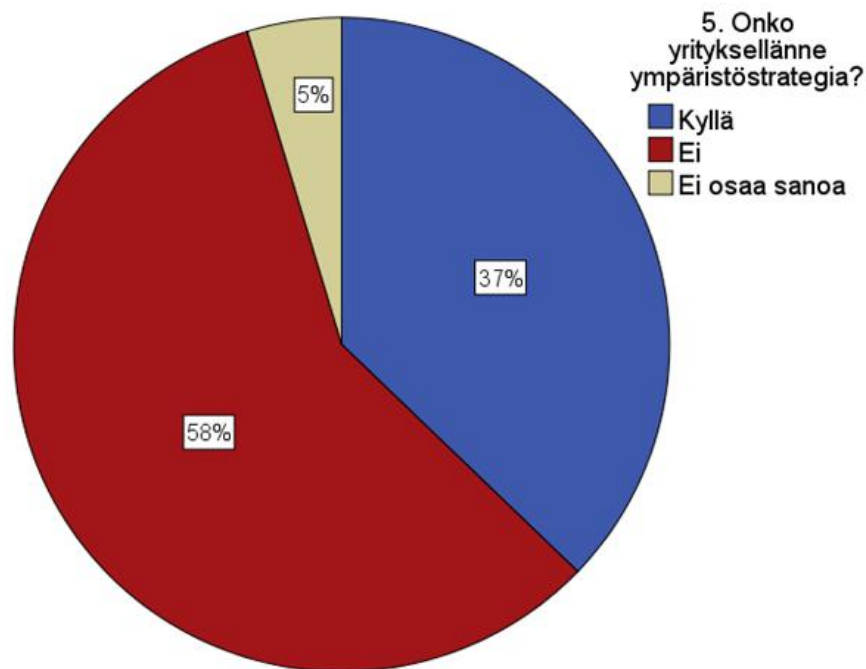
Ympäristölainsäädännön seuraamisesta vastuussa oleva henkilö oli nimetty 53 prosentilla yrityksistä, kun taas 44 prosentilla ei ollut tähän tehtävään nimettyä henkilöä. Lisäksi kaksi prosenttia yrityksistä ei osannut sanoa, onko heillä tehtävään nimettyä henkilöä. Tämä jakauma on nähtävissä myös kuviossa 6.

Kuvio 6. Ympäristölainsäädännön seuraaminen.

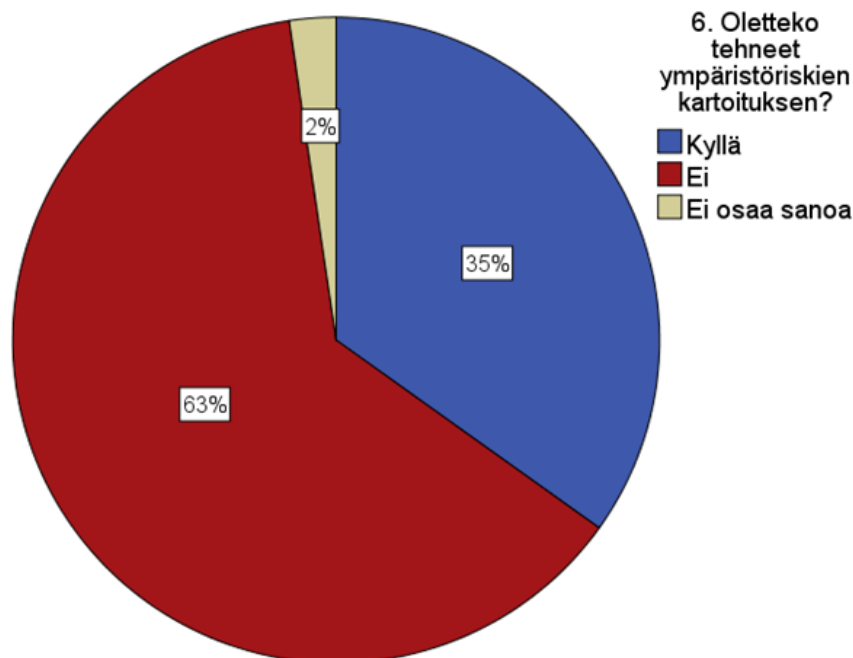
9.1 Strategiat ja standardit

Ympäristövastuullisuus on osa toimintastrategiaa 72 prosentilla yrityksistä ja 28 prosentilla yrityksiä ei. Kuviossa 7 näkyy, että ympäristöstrategia on 37 prosentilla kyselyyn vastanneista yrityksistä, kun taas 58 prosentilla sitä ole. Lisäksi viisi prosenttia ei tiennyt onko heillä ympäristöstrategiaa.

Kuvio 7. Ympäristöstrategia yrityksissä.

Ympäristöriskien kartoitus oli tehty vain 35 prosentilla yrityksistä. Yrityksistä 63 prosentilla ympäristöriskien kartoitusta ei ole tehty ja kaksi prosenttia yrityksistä ei tiennyt, onko heidän yrityksessään tehty sitä vai ei. Tämä näkyy kuviossa 8.

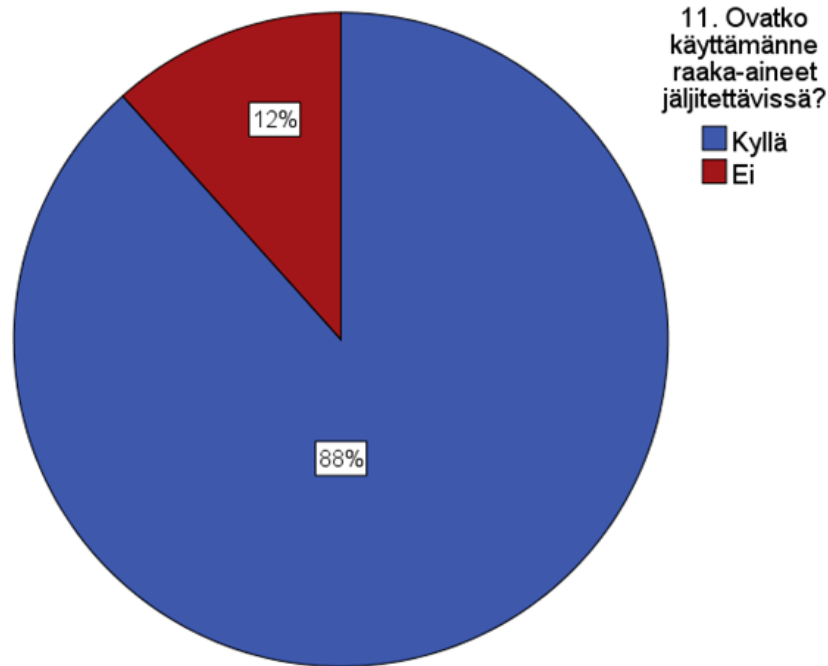
Kuvio 8. Ympäristöriskien kartoitus.

Vain seitsemällä prosentilla kyselyyn vastanneista yrityksistä oli käytössä ympäristöstandardi, EMAS-ympäristöjärjestelmä, GRI-yhteiskuntavastuun raportointi, ISO 14001 tai ISO 9001. Yrityksistä 80

prosentilla ei ollut käytössä mitään kysytyistä järjestelmistä ja 14 prosenttia yrityksistä ei tiennyt asiaa.

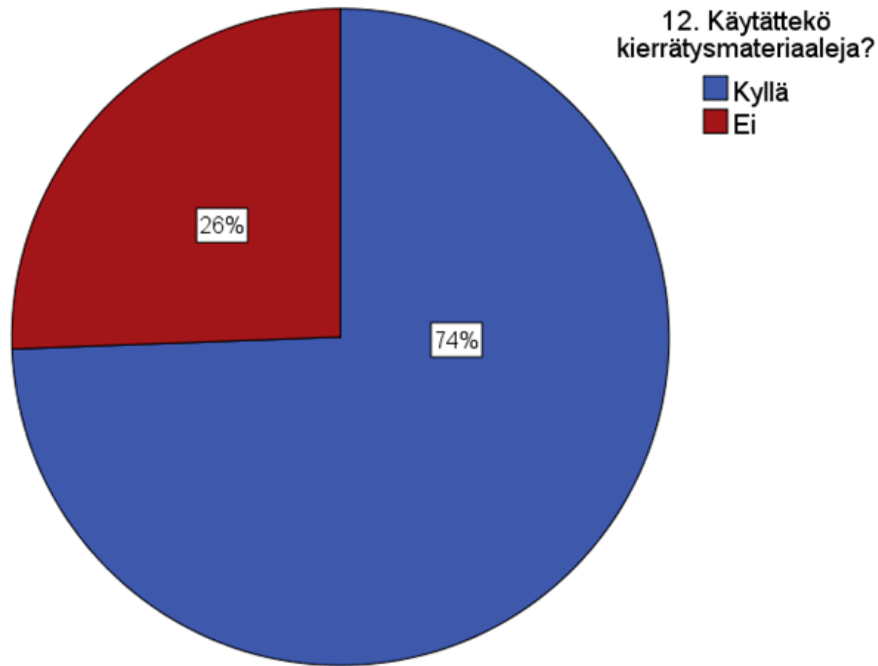
9.2 Raaka-aineet ja logistiikka

Yrityksistä 88 prosenttia ilmoitti käyttämiensä raaka-aineiden olevan jäljitettävissä. Sen sijaan 12 prosenttia vastasi, että heidän käyttämänsä raaka-aineet eivät ole jäljitettävissä. Tämä on nähtävissä kuviossa 9.

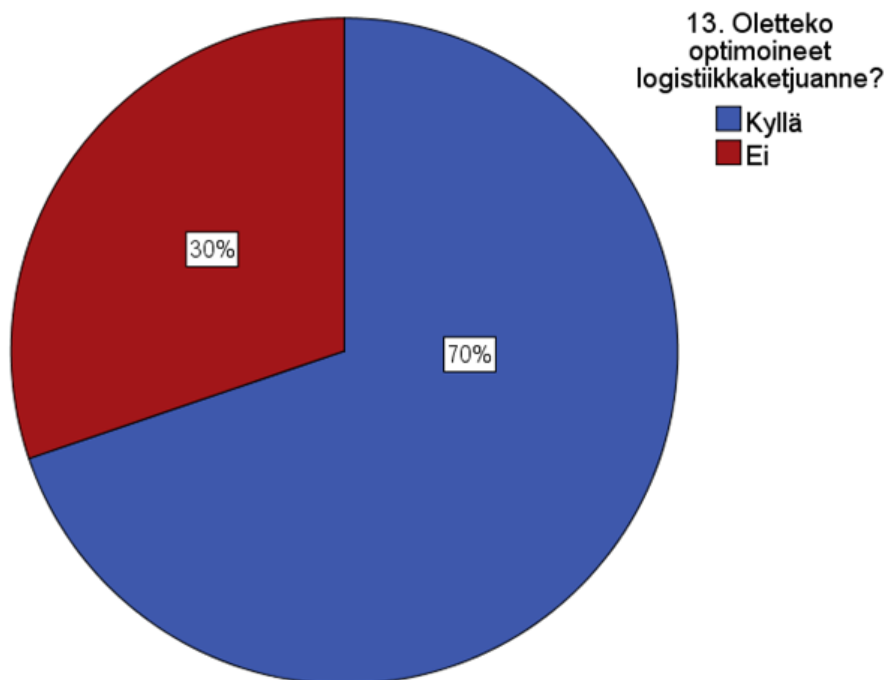

Kuvio 9. Raaka-aineiden jäljitettävyys.

Kuviossa 10 näkyy, että kierrätysmateriaaleja ilmoitti käyttävänsä 74 prosenttia yrityksistä ja 26 prosenttia ilmoitti, että heillä ei käytetä kierrätysmateriaaleja. Lisäksi kuviossa 11 on nähtävissä, että logistiikkaketju on optimoitu 70 prosentilla yrityksistä ja 30 prosentilla sitä ei ole optimoitu.

Kuvio 10. Kierrätysmateriaalien käyttö.

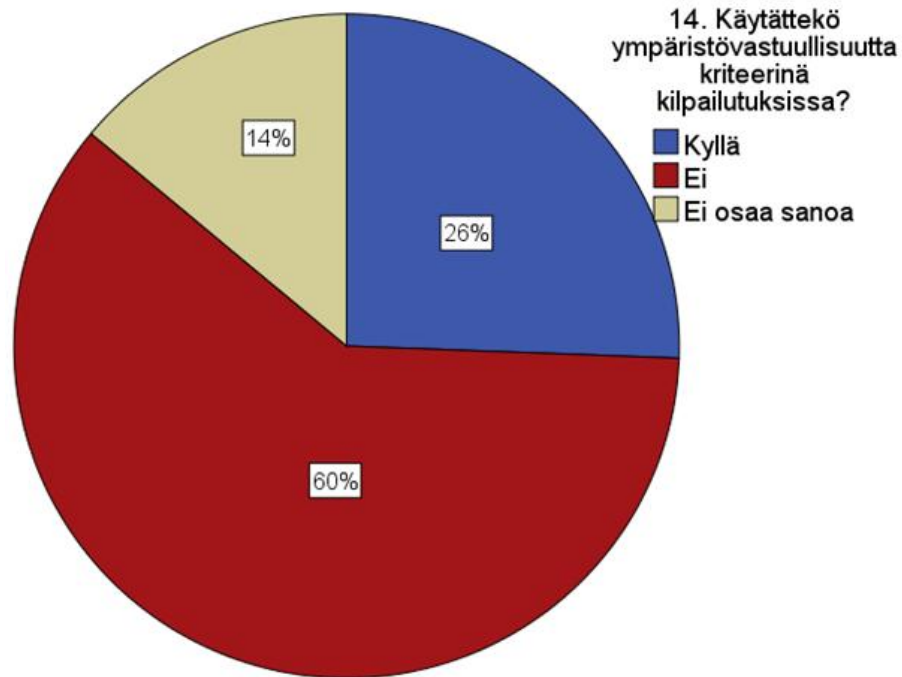

Kuvio 11. Logistiikkaketjun optimointi.

9.3 Alihankkijat ja kilpailutus

Tässä kyselyn osiossa tuli eniten en osaa sanoa -vastauksia Näin vastasivat erityisesti ketjuihin kuuluvat liikkeet. Selityksenä tähän voi olla se, että ketjuissa hankinnat ja kilpailutukset tehdään pääosin ketjun ylemmässä päässä. Kysyttäessä, käytetäänkö ympäristövastuullisuutta kriteerinä kilpailutuksissa, 26 prosenttia yrityksistä vastasi myöntävästi. Yrityksistä 60

prosenttia vastasi, että ei käytä ympäristövastuullisuutta kriteerinä kilpailutuksissa ja 14 prosenttia ei osannut sanoa. Tämä on nähtävillä kuviossa 12.

Kuvio 12. Ympäristövastuullisuuden käyttäminen kriteerinä kilpailutuksissa.

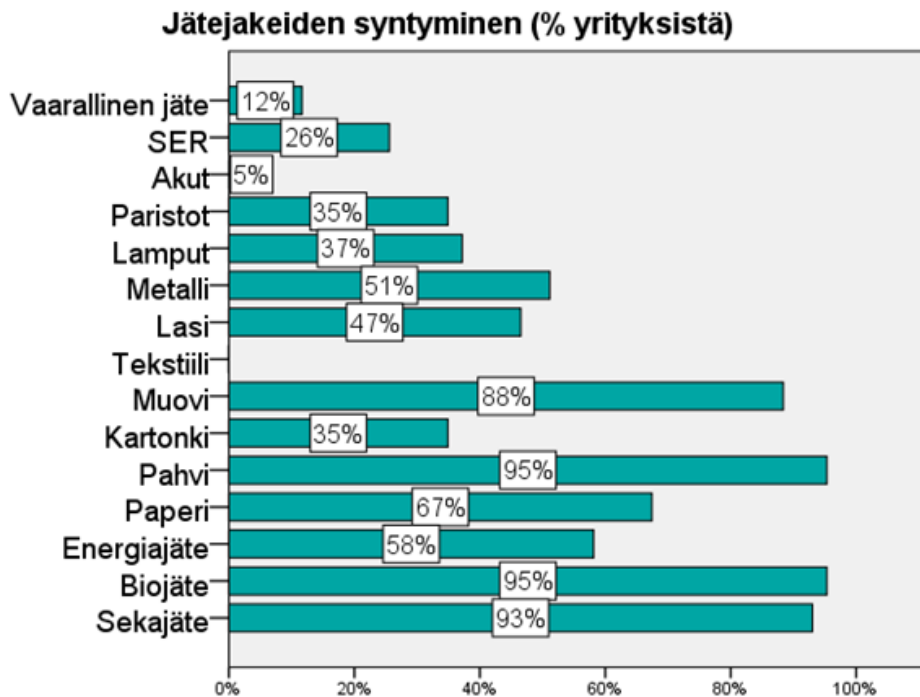
Yrityksistä 77 prosenttia ilmoitti pyrkivänsä tekemään hankintansa yrityksiltä, jotka sijaitsevat mahdollisimman lähellä. Yrityksistä 21 prosenttia taas vastasi kysymykseen kieltävästi ja kaksi prosenttia ei osannut sanoa. ISO 14001, ISO 9001, EMAS-ympäristöjärjestelmä tai GRI-yhteiskuntavastuun raportointi ei ollut yhdenkään yrityksen alihankkijoilleen asettamalla vaatimuslistalla. Lisäksi yrityksistä 19 prosenttia ei osannut sanoa, vaaditaanko yrityksessä alihankkijoilta jotakin kysytyistä järjestelmistä.

9.4 Jätteet ja kierrätys

Kyselyn perusteella eniten jätettä syntyy hävikistä ja kuorman purkamisesta, eli käytännössä siis pakkausjätteistä. Yrityksistä 44 prosenttia ilmoitti kuorman purkamisen synnyttävän heidän toiminnassaan eniten jätettä. Yrityksistä 20 prosenttia vastasi hävikin synnyttävän heillä eniten jätettä. Muita mainittuja jätettä synnyttäviä toimintoja olivat tuotteiden pakkaaminen, tuotantoprosessi sekä ruuan valmistus.

Kysyttäessä, mitä jätejakeita yritysten toiminnassa syntyy, 93 prosenttia ilmoitti toiminnassaan syntyvän sekajätettä. Yleensä kuitenkin oletus on, että jokaisen yrityksen toiminnassa syntyy edes hieman sekajätettä, joten tätä vastausta voi pitää hieman epäluotettavana. Biojätettä ja pahvia syntyi 95 prosentissa yrityksistä. Muovia syntyi 88 prosentissa, paperia 67 prosentissa ja energiajätettä 58 prosentissa yrityksistä. Metallia syntyi 51 prosentissa, lasia 47 prosentissa ja lamppuja 37 prosentissa yrityksistä. Kartonkia ja paristoja syntyi 35 prosentissa ja sähkölaitteita, SER, 26 prosen-

tissa yrityksistä. Vaarallista jätettä syntyi 12 prosentissa ja akkuja vain viidessä prosentissa yrityksistä. Tekstiilijätettä ei syntynyt yhdessäkään yrityksessä. Nämä osuudet ovat näkyvissä kuviossa 13.

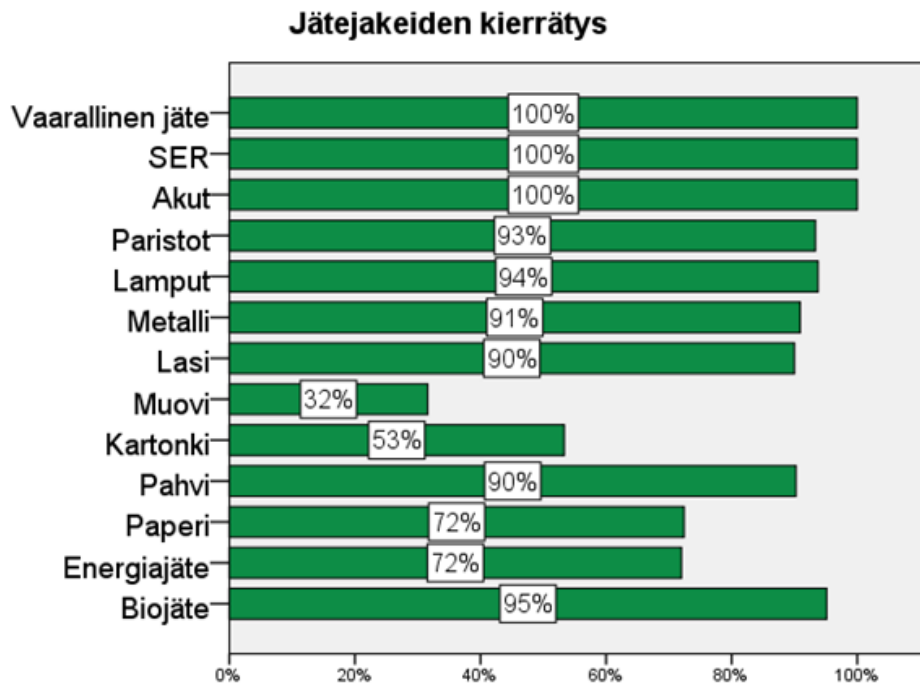
Kuvio 13. Jätejakeiden syntyminen, prosenttia yrityksistä.

Noin 40 prosenttia yrityksistä ilmoitti pahvin ja ylipäänsä pakkausjätteen olevan suurin toiminnassa syntyvä jättejake. Biojätteen suurimmaksi jättejakeeksi ilmoitti 23 prosenttia yrityksistä. Muita mainittuja jättejakeita olivat energiajäte, muovi sekä ylimääräinen taikina.

Kysyttäessä jättejakeiden kierrätyksestä, akkujen kohdalla tuli muutama ristiriitainen vastaus. Muutama yritys vastasi kierrättävänsä akkuja, vaikka niitä ei edellisen kysymyksen perusteella heidän toiminnassaan synny. Syynä tähän ristiriitaisuuteen saattaa olla se, että kaupoissa on keräyslaatikoita akuille ja paristoille. Osa kaupoista on saattanut siis vastata tämä mielessään, että heillä kierrätetään niitä, mutta ei ole muistanut ajatella, että niitä ei synny heidän omassa toiminnassaan. Kierrätystä ei siis ole muistettu ajatella syntyvien jättejakeiden pohjalta. Nämä ristiriitaiset vastaukset on jätetty tämän analyysin ulkopuolelle, ja on huomioitu vain niiden yritysten vastaukset, jotka ovat ilmoittaneet, että heidän toiminnassaan syntyy kyseistä jättejakeita.

Kuviosta 14 on nähtävissä jättejakeiden kierrätysprosentit kyselyn yrityksissä. Vaarallisen jätteen, sähkölaitteiden ja akkujen kohdalla kierrätys näyttää sujuvan erittäin hyvin, sillä kaikki yritykset, jotka ovat ilmoittaneet toiminnassaan näitä jättejakeita syntyvän, ovat myös ilmoittaneet kierrättävänsä ne. Biojätettä ilmoitti kierrättävänsä 95 prosenttia yrityksistä. Lamppuja kierrätti 94 prosenttia ja paristoja 93 prosenttia yrityksistä. Metallia ilmoitti kierrättävänsä 91 prosenttia ja lasia ja pahvia 90 prosenttia yrityksistä. Paperia ja energiajätettä kierrätti 72 prosenttia ja kartonkia 53

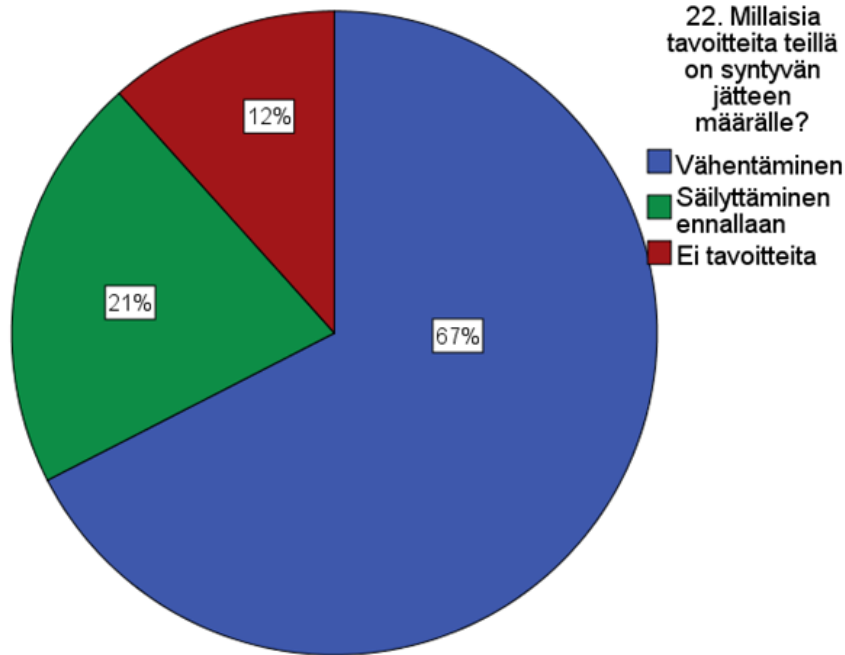
prosenttia yrityksistä Muovin kierrätys on tällä hetkellä kyselyn jätejakeista kaikista alhaisimmalla tasolla, sillä vain 32 prosenttia yrityksistä ilmoitti kierrättävänsä sitä.

Kuvio 14. Jätejakeiden kierrätys prosentteina.

Kysyttäessä yrityksen tavoitteista syntyvän jätteen määrälle 67 prosenttia ilmoitti tavoitteenaan olevan jätteiden vähentäminen. Jätteiden määrän ennallaan säilyttämisen tavoitteeseen ilmoitti 21 prosenttia yrityksistä, kun taas 12 prosentilla yrityksistä ei ollut tavoitteita jätteen määrän suhteen. Käytännössä siis 38, 88 prosentilla, yrityksellä on jotain tavoitteita jätteen määrään liittyen. Tämän näkee kuviosta 15.

Jätteiden määrälle asetettujen tavoitteiden seurannasta kysyttäessä yrityksistä, jotka ilmoittivat heillä olevan jotain tavoitteita jätteiden määrään liittyen, 60 prosenttia ilmoitti mittaavansa syntyvän jätteen määrä jollakin tavalla. Yleisin tapa oli silmämääräinen mittaus, mutta muutamassa yrityksessä mitattiin jätteiden määrää myös kiloina. Osassa ilmoitettiin mitattavan vain biojätteen määrää. Neljä, 11 prosenttia, yritystä ilmoitti pääasiallisena keinona olevan hävikin seuraaminen esimerkiksi päivittäin, kuukausitasolla ja vuositasolla. Muita mainittuja keinoja tavoitteiden seurantaan oli muun muassa roskisten tyhjentämisen välin seuraaminen. Yrityksistä, jotka ilmoittivat heillä olevan jotain tavoitteita jätteiden määrään riippuen, 26 prosenttia ei kuitenkaan seurannut tavoitteiden toteutumista millään tavalla.

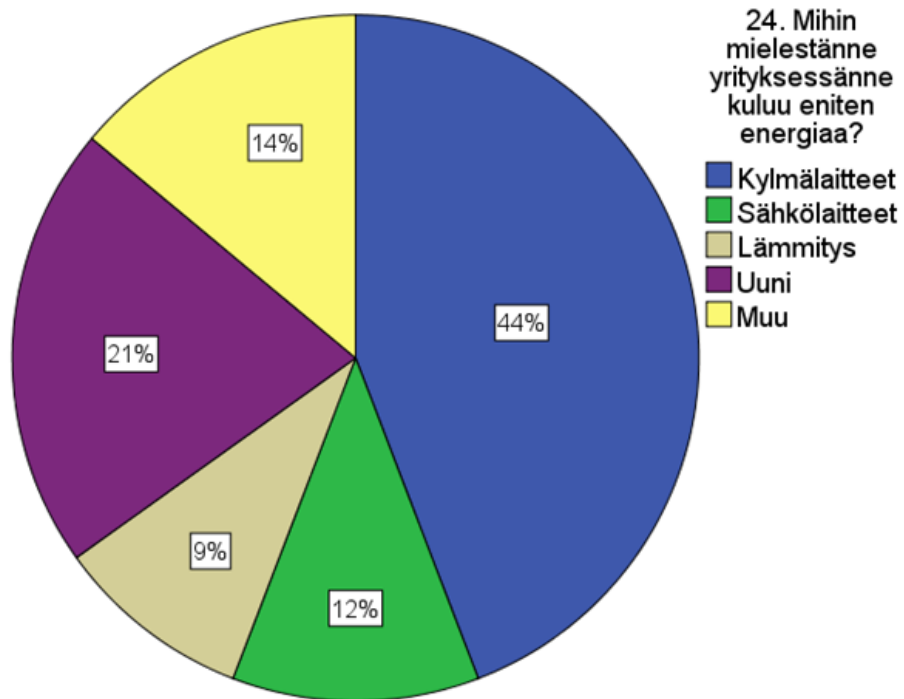

Kuvio 15. Syntyvän jätteen määrälle asetetut tavoitteet.

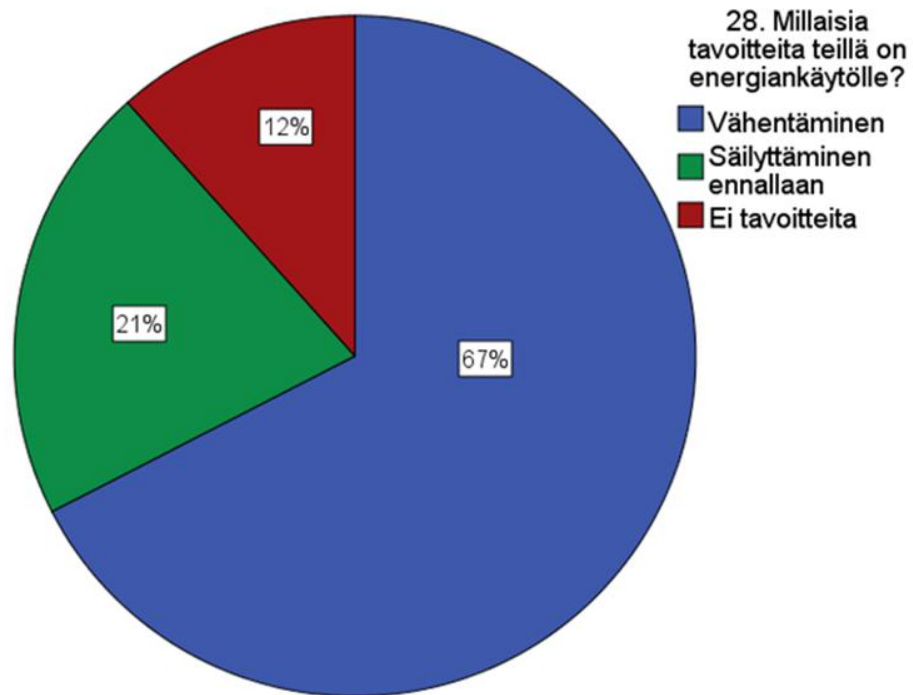
9.5 Energia

Yrityksistä 44 prosenttia ilmoitti, että eniten energiaa heillä kuluu kylmän tuottamiseen eli siis joko kylmälaitteisiin, kylmiöihin tai kylmävarastoihin. Kylmiö ja kylmävarasto olivat tämän kyselyn yrityksissä vähemmistöissä, sillä vain neljä yritystä ilmoitti jommankumman näistä olevan yrityksensä suurin energianviejä. Yrityksistä 21 prosenttia ilmoitti uunit, 12 prosenttia sähkölaitteet ja yhdeksän prosenttia lämmityksen suureksi energianviejäksi. Yrityksistä 14 prosenttia mainitsi jonkun muun asian suurimmaksi sähkönviejäksi. Näitä olivat muun muassa valaistus, ruuan valmistus ja tiskaus. Nämä osuudet ovat nähtävillä kuviossa 16.

Kysyttäessä tavoitteista energiankäyttöön liittyen, olivat prosenttiosuudet samat kuin jätteet ja kierrätys -osiossa kysytyssä tavoitteissa jätteiden määrän suhteen. Yrityksistä 67 prosenttia ilmoitti tavoitteenaan olevan energiankulutuksen vähentäminen, 21 prosenttia ilmoitti tavoitteekseen energiankäytön säilyttämisen ennallaan ja 12 prosenttia yrityksistä ei osannut sanoa tavoitteitaan. Tämän voi nähdä myös kuviosta 17. Yrityksistä 38:lla, 88 prosentilla, oli siis energiankulutukselle asetettuja tavoitteita.

Kuvio 16. Yritysten suurimmat energianviejät.

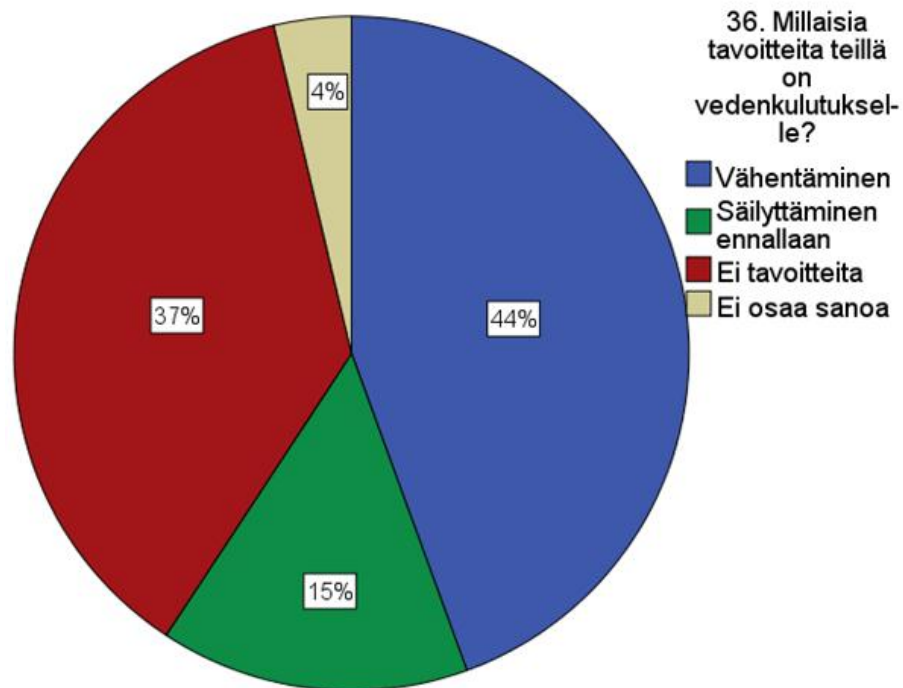

Kuvio 17. Energiankäyttöön liittyvät tavoitteet.

9.6 Vedenkulutus

Vedenkulutus-osiossa ensimmäisenä kysyttiin, kuluuko yrityksen toiminnassa merkittävästi vettä. Mikäli tähän kysymykseen vastattiin kieltävästi, siirryttiin suoraan raportointi ja sidosryhmille viestiminen -osioon. Tämä rajaus tehtiin sen vuoksi, että vedenkulutus-osion kysymyksiin ei koettu olevan tarpeellista vastata, jos toiminnassa kului vain vähän vettä, eli esimerkiksi vain vessa- ja käsienpesuvedet. Kyselyssä mukana olleista yrityksistä 63 prosenttia, 27 yritystä, toiminnassa kului merkittävästi vettä. Kolme eniten vettä vievää toimintaa olivat astioiden pesu, puhtaanapito sekä tuotteiden tai ruuan valmistus. Osa yrityksistä oli maininnut nämä kaikki kolme, joten prosenttiosuudet vaikuttavat suurilta. Noin 60 prosenttia yrityksistä ilmoitti astioiden pesun, 44 prosenttia puhtaanapidon ja 26 prosenttia tuotteiden tai ruuan valmistuksen suureksi vettä vieväksi toiminnokseen.

Kysyttäessä vedenkulutukselle asetetuista tavoitteista, osioon vastanneista yrityksistä 44 prosenttia ilmoitti tavoitteen vedenkulutuksen vähentämisen, 15 prosenttia ennallaan säilyttämisen ja 37 prosenttia ilmoitti, että heillä ei ole tavoitteita vedenkulutukselle. Lisäksi neljä prosenttia ei osannut sanoa tavoitettaan. Käytännössä siis 16 yrityksellä, 62 prosenttia tähän osioon vastanneista, oli tavoitteita vedenkulutukseen liittyen. Tämän voi nähdä kuvioista 18.

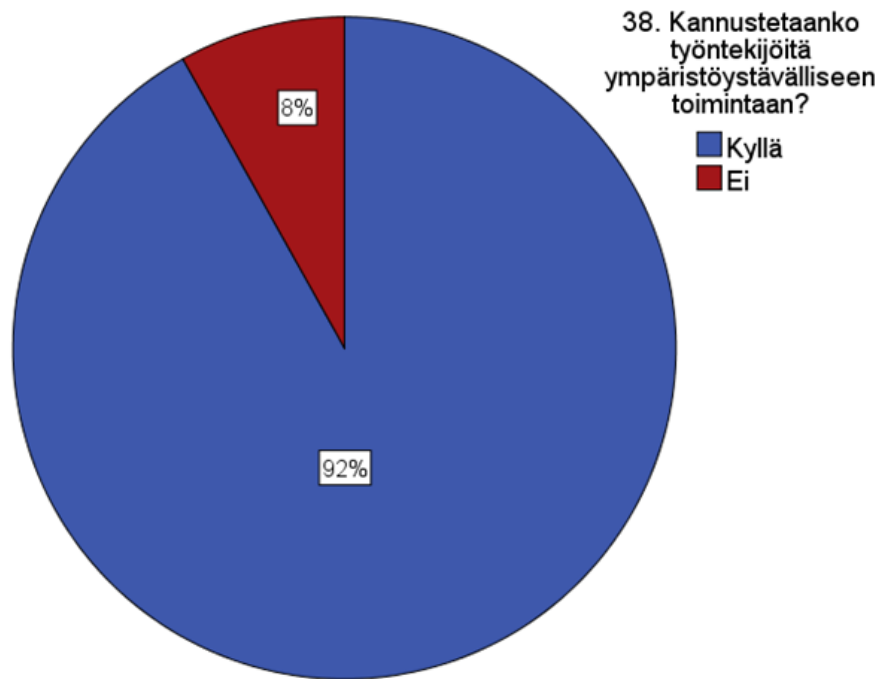
Kuvio 18. Vedenkulutukselle asetetut tavoitteet.

Kysyttäessä tavoitteiden seurannasta, vastaukset olivat melko hajanaisia. Monet kertoivat vain toimia, joiden avulla pyritään kuluttamaan vähemmän vettä. Näitä olivat esimerkiksi järkevä käyttö, hanojen sulkeminen sekä korjausten tekeminen. Yrityksistä 35 prosenttia kuitenkin ilmoitti seuraavansa vedenkulutustaan vesimittarin avulla ja 12 prosenttia vesilas-kun avulla. Yrityksistä 24 prosenttia ilmoitti, että tavoitteita ei seurata.

Osa yrityksistä perusteli vedenkulutuksen seurannan ja optimoinnin puuttumista sillä, että vettä kulutetaan sen verran kuin on tarve, eikä hygienian säilyttämisen vuoksi voida lähteä pihistelemään esimerkiksi tiskaukseen käytettävästä vedestä.

9.7 Raportointi ja sidosryhmille viestiminen

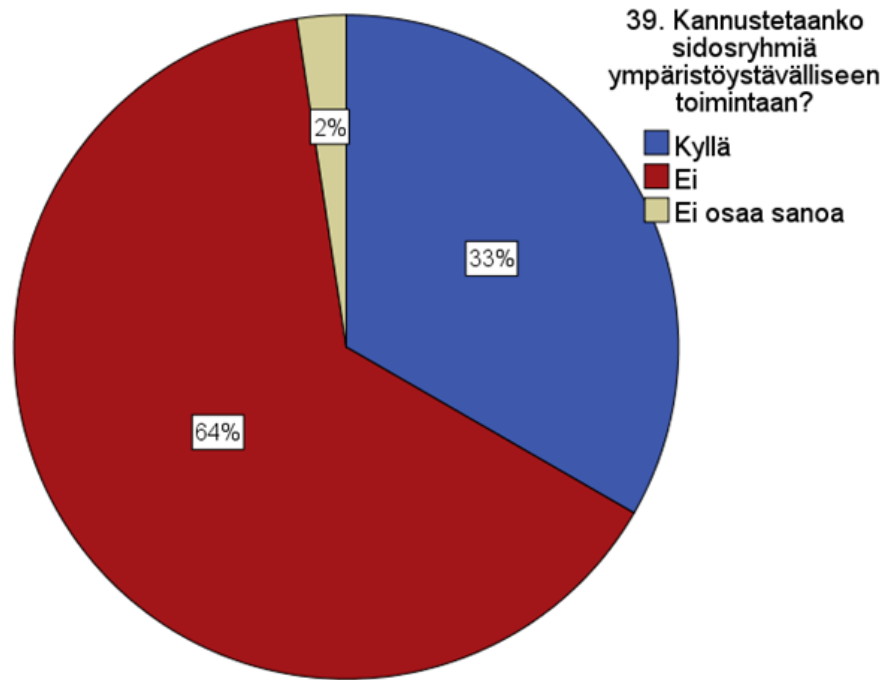
Yrityksistä 12 prosenttia ilmoitti, että yrityksen omistaja työskentelee yksin, eikä yrityksessä siis ole muita työntekijöitä. Kuviossa 19 on nähtävillä, että niistä yrityksistä, joissa on useampi työntekijä, 92 prosenttia, 34 yritystä, ilmoitti kannustavansa työntekijöitään ympäristöystävälliseen toimintaan.

Kuvio 19. Työntekijöiden kannustaminen ympäristöystävälliseen toimintaan.

Selkeästi yleisimmäksi keinoksi kannustaa työntekijöitä ympäristöystävälliseen toimintaan nousi lajittelu. Tämän mainitsi 62 prosenttia yrityksistä. Muita mainittuja keinoja olivat koulutus, palaverissa ympäristöasioista keskustelu, yleiset toimintaohjeet, säästämisen opettaminen sekä kierrätysmateriaalien käyttö.

Sen sijaan vain 33 prosenttia yrityksistä ilmoitti kannustavansa sidosryhmiään ympäristöystävälliseen toimintaan (kuvio 20). Näistä yrityksistä 29 prosenttia ei kuitenkaan osannut sanoa, millä keinoilla kannustaminen heillä käytännössä tapahtuu. Osa tästä johtui luultavasti siitä, että ketjuun kuuluvista yrityksistä osasta todettiin sidosryhmien kannustamisen tapahtuvan ketjun korkeammalla asteella. Yrityksistä 29 prosenttia kuitenkin ilmoitti kannustavansa sidosryhmiään ympäristöystävälliseen toimintaan pienten ympäristöasioihin liittyvien neuvojen avulla sekä keskustelemalla heidän kanssaan asioista. Muita mainittuja keinoja olivat kierrätettävien materiaalien vaatiminen, täydet kuormat, lajittelu sekä tuotevalinnat.

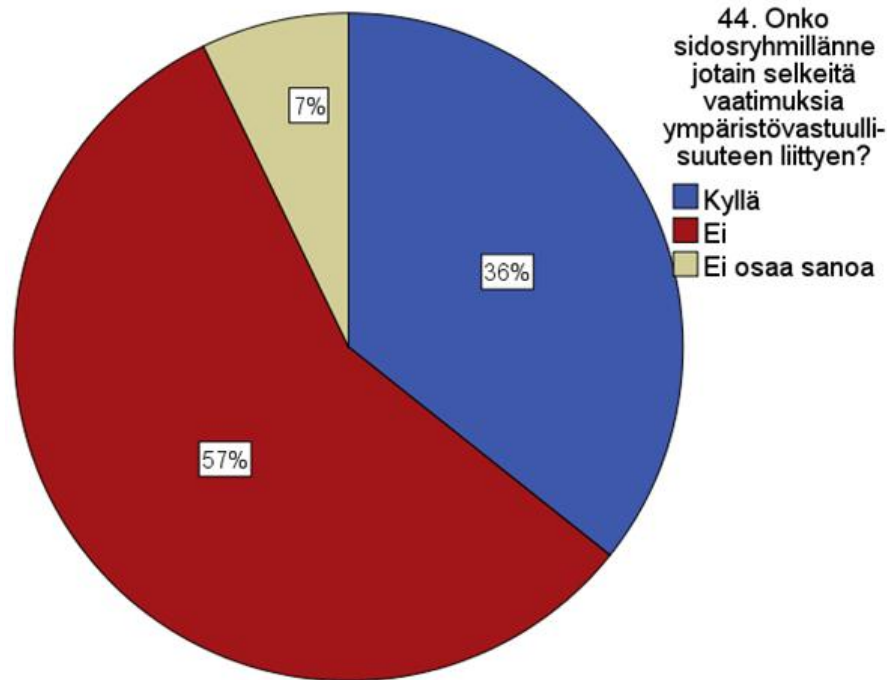

Kuvio 20. Sidosryhmien kannustaminen ympäristöystävälliseen toimintaan.

Yritysten raportointi vaikuttaa olevan hyvin vähäistä, sillä vain 26 prosenttia yrityksistä ilmoitti tekevänsä jonkin raportin. Tämä tarkoittaa siis sitä, että 64 prosenttia yrityksistä ei tee mitään raporttia ja kymmenen prosenttia ei osannut sanoa. Muita kuin kyselyssä tiedusteltuja raportteja, joita yritykset tekivät, olivat toiminnan itsearviointi ja terveystoimintamateriaalien vaatimien raportti. Jonkin raportin tekevästä yrityksistä 47 prosenttia, seitsemän yritystä, ilmoitti raporttinsa olevan sidosryhmiensä saatavilla. Yrityksistä 40 prosentilla raportit eivät ole sidosryhmien saatavilla ja 13 prosenttia ei osannut sanoa. Yrityksistä, jotka ilmoittivat raporttinsa olevan saatavilla, 29 prosenttia, kaksi yritystä, vastasi niiden olevan saatavilla Internetissä. Yrityksistä 29 prosenttia ilmoitti niiden olevan muuten saatavilla, esimerkiksi pyydettäessä. Molemmilla tavoilla saatavilla raportit olivat 43 prosentilla, kolme yritystä, yrityksistä.

Yrityksistä 83 prosenttia ilmoitti aikovansa panostaa ympäristöasioihinsa tulevaisuudessa. Yrityksistä 14 prosenttia ilmoitti, että ei aio panostaa ympäristöasioihin tulevaisuudessa ja kaksi prosenttia ei osannut sanoa.

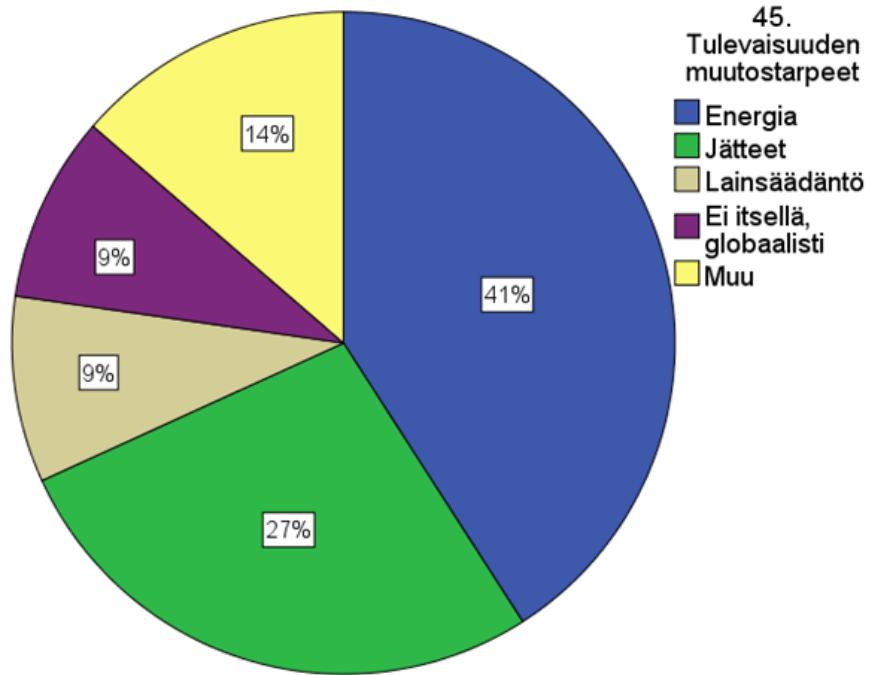
Yrityksistä 57 prosenttia koki, että heidän sidosryhmillään ei ole mitään selkeitä vaatimuksia ympäristövastuullisuuteen liittyen. Muutama näistä yrityksistä kuitenkin ilmoitti, että vaatimuksia ei vielä ole, mutta uskoivat niitä tulevaisuudessa nousevan esiin. Yrityksistä 36 prosenttia ilmoitti kokevansa, että heidän sidosryhmillään on jotain vaatimuksia ympäristövastuullisuuteen liittyen. Lisäksi seitsemän prosenttia yrityksistä ei osannut sanoa. Tämän voi nähdä kuviosta 21.

Kuvio 21. Sidosryhmien vaatimukset ympäristövastuullisuudesta.

Kysyttäessä yrityksessä lähitulevaisuudessa vastaan tulevista muutoksista ympäristöasioihin liittyen, vain hieman yli puolet yrityksistä vastasi kysymykseen, eli käytännössä siis 22 yritystä. Yritykset, jotka eivät vastanneet kysymykseen, jakautuivat niihin, jotka eivät osanneet sanoa mahdollisista muutostarpeista ja niihin, jotka kokivat, että heidän yrityksessään ei ole tarvetta muutoksille.

Kysymykseen vastanneista yrityksistä 41 prosenttia ilmoitti muutostarpeensa liittyvän jollakin tapaa energiaan ja sen käyttöön. Yritykset mainitsivat muun muassa energian käytön vähentämisen, laitteiden uusimisen vähemmän kuluttaviksi, energiamuodon vaihtamisen ympäristöystävällisemmäksi sekä pitkällä aikavälillä omavaraisuuden energian suhteen. Yrityksistä 27 prosenttia koki muutostarpeensa liittyvän jätteisiin. Tällä saralla mainittiin muun muassa lajittelun tehostaminen, muovin käytön vähentäminen, ympäristöystävällisempien pakkausmateriaalien käyttäminen sekä kertakäyttöasioista luopuminen. Lisäksi yhdeksän prosenttia yrityksistä mainitsi lainsäädännön mahdollisen muuttumisen mukanaan tuomat muutokset. Toiset yhdeksän prosenttia koki, että muutostarpeita ei välttämättä ole omassa yrityksessä vaan enemmänkin globaalisti sekä viranomaisten ja julkishallinnon toiminnassa. Lisäksi 14 prosenttia yrityksistä mainitsi jonkun muun muutostarpeen. Näitä olivat esimerkiksi nykyisten asioiden kehittämisen eteenpäin ja kustannussäästöjä tuoviin ympäristöasioihin panostaminen. Tämä jakauma on nähtävissä kuvioista 22.

Kuvio 22. Yritysten muutostarpeet lähitulevaisuudessa.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kyselyn mukaan näyttää siltä, että Forssan seudun elintarvikeyrityksissä ympäristövastuullisuutta pidetään tärkeänä ja se mielletään kilpailueduksi, mutta sen mukaan toimimisessa on vielä jonkin verran puutteita. Parantamisen varaa on erityisesti tavoitteiden seurannassa, riskien kartoituksessa ja raportoinnissa. Asioita, joihin yritykset ovat jo panostaneet, näyttävät olevan jätejakeiden kierrätys sekä jäljitettävyyden.

Kuten luvussa 5 ympäristöjärjestelmiä käsiteltäessä tuli jo esiin, vastuuden tulee olla selkeästi tiedossa. Tämän vuoksi on tärkeää, että entistä useampi yritys nimeäisi itselleen selkeästi henkilön, joka on vastuussa lainsäädännön seuraamisesta. Tällöin varautuminen mahdollisiin muutoksiin paranee, eikä yllätyksiä pääse tapahtumaan. Yllättäen tulevat suuret investoinnit, esimerkiksi lainsäädännön muutoksiin vastaamiseksi, voivat aiheuttaa suuria vaikeuksia erityisesti pk-yrityksissä ja niiden jatkuvuudessa.

Vaikuttaa siltä, että ympäristövastuullisuus sisällytetään melko usein mukaan toimintastrategiaan, mutta ympäristöstrategiaa ei erikseen tehdä. Ympäristöstrategia kannattaisi kuitenkin laatia, sillä se selkeyttää ja helpottaa huomattavasti ympäristöasioiden huomioimista. Resurssien puuttuminen ja kokemattomuus strategioiden tekemisessä voi usein toimia esteenä, mutta motivaationa voisi toimia ympäristöasioiden huomioimisesta samalla saatavat kustannussäästöt. Ympäristöstrategia auttaa huomattavasti näiden asioiden toteuttamisessa.

Tutkimuksen tulosten mukaan tavoitteiden seurannassa on parantamisen varaa. Tavoitteiden asettaminen itsessään on jo hyvä alku, mutta tavoitteista ei juuri ole hyötyä, jos niiden toteutumista ei seurata. Seurannan avulla saadaan tietää toteutuvatko tavoitteet ja voidaan helpommin asettaa uusia tavoitteita. Selkeä parantamisen kohde on myös ympäristöriskien kartoituksen puuttuminen. Omien toimintojen vaikutusten ja mahdollisten haittojen tunnistaminen helpottaa riskeihin varautumista.

Kyselyn tuloksista käy myös ilmi, että harvalla pk-yrityksellä on käytössään ympäristöstandardia tai -järjestelmää. Nämä ehkä koetaan mahdottomiksi toteuttaa pk-yrityksessä, eikä tietoisuutta kevennetyistä järjestelmistä tai pelkästään pk-yrityksille tarkoitetuista järjestelmistä välttämättä ole. Kevennetyjen ympäristöjärjestelmien markkinoiminen olisi hyödyllistä, jotta ympäristöjärjestelmien hyödyt saadaan myös pk-yritysten käyttöön ja yritykset voivat paremmin hahmottaa omia toimintojaan. Ympäristöjärjestelmän kautta yrityksille tarjoutuu mahdollisuus perehtyä paremmin omiin toimintoihinsa ja niiden mahdollisiin parannuksiin. Järjestelmän antaessa selkeät raamit toiminnalle ja sen parantamiselle, ei se välttämättä olisikaan niin vaikeaa kuin yritykset olisivat olettaneet sen olevan.

Paljon esillä olleet jäljitettävyyden sekä kierrättäminen vaikuttavat olevan hyvällä mallilla. Varsinkin jäljitettävyyttä vaaditaan yhä useammin. Kierrätyksessä näkyy selkeästi se, että erityisesti tuottajavastuun alaisten ja vaarallisten jätteiden kierrätysaste on korkea. Myös biojätteen kierrätys on

korkealla. Sen sijaan kaikkein alhaisimmalle kierrätystasolle jää muovi. Syynä tähän todennäköisesti on se, että muovin kierrätyksessä on vielä toistaiseksi puutteita, ja tällä seudulla harvassa paikassa kerätään muovijätteet erikseen.

Ympäristövastuullisuus näyttää olevan kriteerinä kilpailutuksissa vain noin neljäsosalla yrityksistä. Tämä voi osittain selittyä sillä, että kilpailutus tehdään lähinnä vain hinnan perusteella. Ympäristövastuullisuuden voisi kuitenkin huomioida esimerkiksi valitsemalla ympäristömyönteisiä tuotteita. Ketjun liikkeissä yksittäisillä liikkeillä ei välttämättä ole kovinkaan paljon tietoa kilpailutuksista, sillä päätökset hoidetaan pääosin keskitetysti ketjun pääkonttorilla. Tulosten mukaan tuotteita kuitenkin pyritään hankkimaan läheltä, mikä on hyvä muun muassa kuljetuskustannusten pienentämisen sekä oman alueen tuottajien tukemisen kannalta.

Tutkimuksen tuloksista näkyy, että työntekijöitä kannustetaan yleisemmin ympäristöystävälliseen toimintaan kuin sidosryhmiä. Vaikuttaa siis siltä, että omat työntekijät hahmotetaan selkeämmin omaan vastuualueeseen kuuluviksi, kun taas sidosryhmien ympäristövastuullisen toiminnan ajatellaan olevan heidän oma asiansa ja omalla vastuullaan. Kuitenkin myös sidosryhmät kuuluvat yrityksen välillisen vastuun piiriin, joten myös heidän toimintaansa pitää kiinnittää huomiota ja kannustaa heitä ympäristöystävälliseen toimintaan yhtäläillä kuin välittömän vastuun piiriin kuuluvia työntekijöitäkin.

Luvussa kolme tulee esille, että sidosryhmien vaatimukset tulisi huomioida strategioita ja tavoitteita tehdessä. Kuitenkin moni yritys kokee, että heidän sidosryhmillään ei ole vaatimuksia ympäristövastuullisuuteen liittyen. Tämä voi kieliä sidosryhmäviestinnän puutteellisuudesta, sillä todennäköistä on, että sidosryhmillä kuitenkin on jotain vaatimuksia ympäristövastuullisuuteen liittyen. Viestintäkanavat vain saattavat olla puutteellisia.

Kyselyn yrityksissä raportointi oli hyvin vähäistä. Raportointi toimii hyvänä apuvälineenä sekä sisäiseen että ulkoiseen viestintään ja lisäksi hahmottamaan omia toimintoja. Ulkoista viestintää ja tiedotusta vaaditaan yrityksiltä tulevaisuudessa entistä enemmän ja yhtenä vaihtoehtona toimivat luvussa 4.2.4, Raportoinnin kustannukset ja kritiikki, mainitut lyhyet raportit, jotka sisältävät vain tärkeät tunnusluvut ja pääasiat.

Vaikuttaa siltä, että suurin osa yrityksistä on tiedostanut, että tulevaisuudessa on vastassa muutoksia ympäristövastuullisuuteen liittyen ja sitä tullaan painottamaan entistä enemmän. Tästä kertoo se, että suurin osa yrityksistä ilmoitti aikovansa panostaa ympäristöasioihin tulevaisuudessa. Myös sidosryhmien vaatimukset tulevat todennäköisesti tulevaisuudessa kasvamaan. Erityisesti energiaan liittyvät asiat hahmotettiin tulevaisuuden muutostarpeisiin joko laitteiden uusimisen, sähköön käytön vähentämisen tai ekosähköön käytön muodossa.

11 POHDINTA JA JATKOTOIMET

Kokonaisuudessaan tutkimus sujui hyvin ja vastausprosentti saatiin korkeaksi. Myös toimeksiantaja oli tyytyväinen tutkimuksen toteutukseen ja tuloksiin. Tuloksiin ovat kuitenkin voineet hieman vaikuttaa erilaiset vääринymmärrykset ja tulkintavirheet. On myös mahdollista, että vastatessa kysymyksiin asioita on saatettu kaunistella. Myös ketjut ovat saattaneet vaikuttaa tuloksiin.

Ketjujen yksittäisillä pisteillä oli kuitenkin käytännössä ketjun asiat hyvin vaihtelevasti tiedossa. Ketjujen pääpisteissä laaditut ja käyttöön otetut strategiat ja standardit eivät välttämättä ole kovin hyvin yksittäisten liikkeiden tiedossa. Niissä olevat asiat välittyvät kuitenkin toimintaohjeiden kautta ketjun yksittäisille pisteille. Pisteet eivät välttämättä kuitenkaan ole kovin tietoisia siitä, mitä ohjeiden taustalla on. On tärkeää, että yksittäiset pisteet saavat mahdollisimman tarkasti tietoon taustat ketjun antamille toimintaohjeille, sillä tällöin ketjun asettamat tavoitteet toteutuisivat varmasti helpommin.

Jätejakeiden kohdalla on mahdollista, että osa yrityksistä on vastannut kysymykseen sen mukaan, mitä kaikkea jätteitä heillä kerätään sen lisäksi, mitä jakeita heidän omassa toiminnassaan syntyy. Näin ovat saattaneet tehdä esimerkiksi kaupat patterinkeräyspisteitensä ajatellen.

Vedenkulutus-osioon vastasi melko vähäinen määrä yrityksiä. Kaikki yritykset eivät välttämättä täysin ymmärtäneet, mikä lasketaan merkittäväksi vedenkulutukseksi, ja jättivät siksi vastaamatta kyseiseen osioon. Esimerkiksi leipomoiden kohdalla on kuitenkin vaikea sanoa, olisiko tai onko heidän vastauksensa vedenkulutukseen liittyen välttämättä kovin merkittävä, sillä vaikka vettä kuluisikin paljon, menee siitä suuri osa itse leivonnaisiin, eikä varsinaista jätevettä synny niin paljoa kuin muissa yrityksissä.

Kyselyn edetessä kyselylomakkeesta tuli esiin muutamia asioita, joita olisi voinut tehdä hieman toisella tapaa. Heti kyselyn alussa olevat kysymykset eettiseen sijoitustoimintaan, strategioihin ja standardeihin liittyen aiheuttivat pienimmiltä yrityksiltä hieman hämmentyneitä kommentteja ja epäilyjä siitä, onko heidän vastauksestaan hyötyä. Näiden kysymysten sijoittamista lomakkeelle olisi voinut miettiä hieman tarkemmin. Osassa kysymyksistä vaihtoehdoista puuttui myös vastausvaihtoehdot ei ja ei osaa sanoa. Kuitenkin myös nämä vastaukset kirjattiin ylös haastatteluja tehdessä.

Jatkotoimenpiteenä tälle kyselylle voisi olla mukana olleille yrityksille suoritettavat syvähaastattelut, joissa tutustuttaisiin yrityksen ympäristövastuulliseen toimintaan ja syihin sen takana vielä tarkemmin. Lisäksi olisi hyödyllistä järjestää esimerkiksi koulutus- tai tiedotustilaisuuksia, joissa voitaisiin kertoa pk-yrityksille erityisesti heidän mahdollisuuksistaan ympäristövastuullisuuden parantamiseksi. Hyödyllistä olisi myös selvittää tämän kyselyn ulkopuolelle jääneiden yritysten ympäristövastuullisuuden tila esimerkiksi jakaen ne selkeästi omiin aloihinsa. Tällöin eri alojen yrityksiltä olisi mahdollista kysyä hieman tarkempia kysymyksiä kyseisen alan erityispiirteet huomioiden.

LÄHTEET

- Antila, K. 2010. Kaikki toimialat ovat vihreitä. Pienennä päästöjä – paranna tulosta. Hämeenlinna; Kariston Kirjapaino Oy.
- Asikainen, H-M. 2006. Toimiston ympäristöasiat. Teoksessa Sarkkinen, S. (toim.) Ympäristövastuu työpaikalla. Helsinki: Edita Prima Oy, 10–117.
- Ekoenergian Brändikirja. n.d. Suomen luonnonsuojeluliitto. Viitattu 16.1.2013. www.ekoenergia.fi/merkin-kayttajille/markkinointiohjeet-ja-saannot-1/Ekoenergian%20Brandikirja.pdf
- Elinkeinoelämän keskusliitto. 2006. Vastuullinen yritystoiminta – käytäntöjä suomalaisissa yrityksissä. Viitattu 29.11.2012. http://www.hpl.fi/ek_suomeksi/ajankohtaista/tutkimukset_ja_julkaisut/ek_julkaisuarkisto/2006/Vastuullinen_yritystoim.pdf
- Etelä-Savon Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. 2012. EcoStar. EcoStartin taustaa. Viitattu 11.12.2012. <http://www.ecostart.fi/index.php?id=73&page=Kokemuksia%20EcoStartista>
- Forssan Seudun Kehittämiskeskus Oy. 2012. Hyvinvoinnintoimiala. Viitattu 7.1.2013. <http://www.fskk.fi/hyvinvointi>
- Forssan Seudun Kehittämiskeskus Oy. n.d. Viitattu 25.10.2012. www.fskk.fi
- Harmaala, M.-M. & Jallinoja, N. 2012. Yritysvastuu ja menestyvä liiketoiminta. Helsinki; Sanoma Pro Oy.
- Heikkurinen, P., Jalkanen, L., Järvelä, K., Järvinen, M., Katajajuuri, J-M., Koistinen, L. Kotro, J., Mäkelä, J., Pesonen, H-L., Riipi, I., Ulvila, K-M., Forsman-Hugg. S. 2012. Vastuullisuus ruokaketjussa. Eväitä johtamiseen, mittaamiseen ja viestintään. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, MTT. Viitattu 5.2.2013. <http://www.mtt.fi/julkaisut/vastuullisuusruokaketjussa.pdf>
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P., 2010. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- JäteL, Jätelaki. 17.6.2011/646.
- Kippo-Edlund, P. 2006. Ympäristöjohtaminen ja ympäristöjärjestelmä. Teoksessa Sarkkinen, S. (toim.) Ympäristövastuu työpaikalla. Helsinki: Edita Prima Oy, 118–125.
- Koivisto, J. 2011. Pk-yrityksen ympäristövastuut käytännönläheisesti. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Lahtela, J. 2006. Ympäristölainsäädäntö – vastuut ja velvollisuudet. Teoksessa Sarkkinen, S. (toim.) Ympäristövastuu työpaikalla. Helsinki: Edita Prima Oy, 185–214.

Lindvall, T. 2012. Järkivihreä Forssan seutu menestyy. Esitteessä Häme-markkinointi & Forssan Seudun Kehittämiskeskus Oy (julk.) Järkivihreä Forssan Seutu 2012. Viitattu 25.10.2012. http://data.brightgreen.fi/files/resourcesmodule/@random4cff797568423/1328169708_Jarkivihrea_Forssan_Seutu_Esite_2012_v6.pdf

Mela, H., Kautto, P. & Nissinen, A. 2010. Selvitys ympäristömerkinnän tulevaisuudesta Suomessa. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 37/2010. Viitattu 16.1.2013. http://www.tem.fi/files/28590/TEM_37_2010_netti.pdf

Mikä on vaarallinen jäte? n.d. Viitattu 21.2.2013. http://www.vaarallinenjate.fi/mika_vaarallinen_jate

Motiva Oy. 2013. Mittarit – menetelmiä tuotteiden ympäristöominaisuuksien arviointiin ja mittaamiseen. Viitattu 1.2.2013. <http://www.tuoreverkosto.fi/fi/aihealueet/mittarit/>

Motiva Oy. 2012. Energiamerkintä. Viitattu 16.1.2013. http://www.motiva.fi/koti_ja_asuminen/ostajan_opas/energiamerkinta

Neuvoston asetus (EY) 1221/2009. Organisaatioiden vapaaehtoisesta osallistumisesta yhteisön ympäristöasioiden hallinta- ja auditointijärjestelmään. Viitattu 15.2.2013. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:342:0001:0045:FI:PDF>

Nurmi, P. 2006. Ympäristövastuu ja -raportointi pk-yrityksessä. Teoksessa Sarkkinen, S. (toim.) Ympäristövastuu työpaikalla. Helsinki: Edita Prima Oy, 136–141.

OKKA-säätiö. n.d. Oppilaitosten kestävän kehityksen sertifiointi. Viitattu 5.12.2012. <http://www.koulujaymparisto.fi>

Rohweder, L. 2004. Yritysvastuu – kestävä kehitys organisaatiossa. Porvoo; WS Bookwell Oy.

SFS-EN ISO 14001. 2004. Ympäristöjärjestelmät. Vaatimukset ja opastusta niiden soveltamisesta. Helsinki: Suomen standardisoimisliitto.

SFS-EN ISO 9001. 2008. Laadunhallintajärjestelmät. Vaatimukset. Helsinki: Suomen standardisoimisliitto.

Suomen luonnonsuojeluliitto. n.d. Kriteerit. Viitattu 16.1.2013. <http://www.ekoenergia.fi/merkin-kayttajille/kriteerit>

Suomen standardisoimisliitto SFS Ry. 2011. ISO 9000 -sarjan standardit, valinta ja käyttö. Viitattu 8.2.2013. www.sfs.fi/files/62/iso9000esite.pdf

Suomen standardisoimisliitto SFS ry. n.d. Hallintajärjestelmä-standardien yhdistetty käyttö. Viitattu 8.2.2013. http://www.sfs.fi/julkaisut_ja_palvelut/tuotteet_valokeilassa/iso_9000_laa_dunhallinta/hallintajarjestelma-standardien_yhdistetty_kaytto

Suomen ympäristökeskus. 2011. Jätteiden synty toimialoittain. Viitattu 29.1.2013. <http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=6984&lan=fi>

Tietoa yrityksille toimialoittain. n.d. Vaarallinen jäte. Viitattu 21.2.2013. <http://www.vaarallinenjate.fi/yrityksille>

Tilastokeskus. n.d. Mikroyritys. Viitattu 7.1.2013. <http://www.stat.fi/meta/kas/mikroyritys.html>

Tilastokeskus. 2012. Yritys- ja toimipaikkarekisteri. Viitattu 7.1.2013. http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_yritykset.html

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2012. Yhteiskuntavastuun periaatepäätös. Viitattu 7.1.2013. <https://www.tem.fi/index.phtml?s=4580>

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2009. Yritysvastuun raportoinnin ensi askeleet. Tietopaketti pk-yrityksille. Viitattu 5.11.2012. http://www.tem.fi/files/24939/Yritysvastuun_raportoinnin_ensiaskeleet.pdf

Yhteiskuntavastuun raportointiohjeisto. n.d. Viitattu 23.1.2013. <http://www.vihreaict.fi/linked/fi/G3GuidelinesFinnishfinal.pdf>

Ympäristöministeriö. 2011. Ympäristömerkit. Viitattu 9.1.2013. <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=397026>

Yritys-Suomi. n.d.a. Kuljetuksien ekotehokkuus. Viitattu 11.12.2012. http://www.yrityssuomi.fi/web/guest/aihe?pp=polku_Yrityksen_ymparisto_tieto&ppa=palp_tehokkuutta_ja_tuottavuutta&aihe=1000213

Yritys-Suomi. n.d.b. Ympäristöjärjestelmät. Viitattu 11.12.2012. http://www.yrityssuomi.fi/web/guest/aihe?pp=polku_Yrityksen_ymparisto_tieto&ppa=palp_tehokkuutta_ja_tuottavuutta&aihe=1000192

Ympäristömerkintä. 2012. Ajankohtaista kriteereistä. Joutsenmerkki. Viitattu 11.1.2012. http://www.ymparistomerkki.fi/ajankohtaista/kriteeriuutiset/ennakkokutsu_-_joutsenmerkki_ja_elintarvikkeet_31.1.2012.4801.news

Ympäristömerkintä. 2011. Tee vastuullisia valintoja – valitse Joutsenmerkki. Viitattu 11.1.2013. http://www.ymparistomerkki.fi/files/2587/Kuluttajaesite_2011_web.pdf

Ympäristömerkintä. n.d.a. Joutsenmerkkilogo. Viitattu 11.1.2013.
<http://www.ymparistomerkki.fi/ymparistomerkki/joutsenlogo>

Ympäristömerkintä. n.d.b. Hyvä päätös kestää. EU-kukka. Viitattu 16.1.2013. <http://www.joutsenmerkki.fi/eu-kukka/eu-kukkamerkki>

Ympäristömerkintä. n.d.c. EU-ympäristömerkin logo. Viitattu 11.1.2013.
http://www.ymparistomerkki.fi/files/1960/Ecolabel_logo_v5.jpg

YSL, Ympäristönsuojelulaki. 4.2.2000/86.

KYSELYLOMAKE

Outi Rekola

Ympäristövastuu Forssan seudun yrityksissä

1. Koetteko, että ympäristövastuullisuudesta on/olisi kilpailuetua?
 Kyllä Ei
2. Harjoittaako yrityksenne eettistä sijoitustoimintaa? (Sijoittamista yrityksiin, jotka yleisesti tunnetaan yhteiskuntavastuullisiksi)
 Kyllä Ei
3. Onko yrityksessänne nimetty henkilö, jonka vastuulla on (ympäristö)lainsäädännön seuraaminen? Kyllä Ei

Strategiat ja standardit

4. Onko ympäristövastuullisuus osa toimintastrategiaanne?
 Kyllä Ei
5. Onko yrityksellänne ympäristöstrategia?
 Kyllä Ei
6. Oletteko tehneet ympäristöriskien kartoituksen?
 Kyllä Ei
7. Onko yrityksessänne käytössä jokin ympäristöstandardi?
 Kyllä Ei
8. Onko yrityksessänne käytössä jokin seuraavista?
 EMAS-ympäristöjärjestelmä GRI-yhteiskuntavastuunraportointi
 ISO 14001 ISO 9000

Raaka-aineet ja logistiikka

9. Huomioitteko ympäristölliset seikat materiaali- ja raaka-ainevalintoja tehdessänne?
 Kyllä Ei
10. Käytättekö tai myyttekö tuotteita, jotka ovat
 huomua Reilua kauppaa lähellä tuotettuja
 ei mitään edellä mainituista
11. Ovatko käyttämänne raaka-aineet jäljitettävissä?
 Kyllä Ei
12. Käytättekö kierrätysmateriaaleja?
 Kyllä Ei
13. Oletteko optimoineet logistiikkaketjunne?
 Kyllä Ei

Alihankkijat ja kilpailutus

14. Käytättekö ympäristövastuullisuutta kriteerinä kilpailutuksissa?
 Kyllä Ei
15. Pyrittekö tekemään hankintanne yrityksiltä, jotka sijaitsevat mahdollisimman lähellä?
 Kyllä Ei

Outi Rekola

16. Vaaditteko alihankkijoilta jostain seuraavista
- ISO 14001 EMAS-ympäristöjärjestelmä ISO 9000
- GRI-yhteiskuntavastuun raportointi Muu, mikä

Jätteet ja kierrätys

17. Missä toimintanne vaiheessa syntyy eniten jätettä?

18. Mitä jätelajeita toiminnassanne syntyy?

- sekajäte biojäte energijäte paperi pahvi kartonki
- muovi tekstiili lasi metalli lamput paristot
- akut sähkölaitteet (SER) vaarallinen jäte

Syntyy jostain yksittäistä jätettä paljon, mitä _____

19. Mitkä jätelajit lajittelette?

- sekajäte biojäte energijäte paperi pahvi kartonki
- muovi tekstiili lasi metalli lamput paristot
- akut sähkölaitteet (SER) vaarallinen jäte

20. Oletteko optimoineet toimintaanne niin, että jätettä syntyy mahdollisimman vähän?

- Kyllä Ei

21. Oletteko miettineet syntyväälle jätteelle jatkokäyttöä toiminnassanne?

- Kyllä Ei

22. Millaisia tavoitteita teillä on syntyvän jätteen määrälle?

- vähentäminen säilyttäminen ennallaan ei tavoitteita

23. Miten seuratte tavoitteiden toteutumista?

Energia

24. Mihin mielestänne yrityksessänne kuuluu eniten energiaa?

25. Käytättekö ekosähköä? Esimerkiksi tuulivoimalla tai vesivoimalla tuotettua sähköä?

- Kyllä Ei

26. Haluaisitteko tulevaisuudessa käyttää ekosähköä?

- Kyllä Ei

27. Oletteko optimoineet energiankäyttöne? Esimerkiksi huoneiden ja varastojen lämpötilat, ylimääräisten valojen ja laitteiden sammuttaminen

- Kyllä Ei

28. Millaisia tavoitteita teillä on energiankäytölle?

- vähentäminen säilyttäminen ennallaan ei tavoitteita

29. Miten seuratte tavoitteiden toteutumista?

Outi Rekola

Vedenkulutus

30. Kuluuko toiminnassanne merkittävästi vettä? Esimerkiksi koneiden ja laitteiden pesu.
 Kyllä Ei (Jos ei, siirry suoraan seuraavaan osioon.)
31. Mihin toiminnassanne kuluu eniten vettä?
32. Erotteletteko harmaat vedet?
 Kyllä Ei
33. Käytättekö harmaita vesiä uudelleen?
 Kyllä Ei
34. Oletteko optimoineet vedenkulutuksenne?
 Kyllä Ei
35. Seuraatteko vedenkulutustanne?
 Kyllä Ei
Jos, miten?
36. Millaisia tavoitteita teillä on vedenkulutukselle?
 vähentäminen säilyttäminen ennallaan ei tavoitteita
37. Miten seuraatte tavoitteiden toteutumista?

Raportointi ja sidosryhmille viestiminen

38. Kannustetaanko työntekijöitä ympäristöystävälliseen toimintaan?
 Kyllä Ei
Jos kyllä, miten?
39. Kannustetaanko sidosryhmiä ympäristöystävälliseen toimintaan?
 Kyllä Ei
Jos kyllä, miten?
40. Tehdäinkö yrityksessänne jokin seuraavista raporteista?
 ympäristöraportti kestävä kehityksen raportti yhteiskuntavastuura-
portti joku muu, mikä
41. Ovatko raporttinne sidosryhmien saatavilla?
 Kyllä Ei
42. Miten raporttinne ovat saatavilla?
 Internetissä Muuten, miten?
43. Aiotteko panostaa ympäristöasioihin tulevaisuudessa?
 Kyllä Ei
44. Onko sidosryhmillänne jotain selkeitä vaatimuksia ympäristövastuullisuuden suhteen?
 Kyllä Ei
45. Mitä muutostarpeita arvioit tulevan yrityksessänne lähitulevaisuudessa vastaan ympäristöasioihin liittyen?

